

Protokoll fört vid enskild föredragning

Social- och miljöavdelningen
Socialvårdsbyrån, S2

Beslutande

Minister
Wille Valve

Föredragande

Specialsakkunnig
Tove Nylund

Justerat

Omedelbart

Ärende/Dnr/Exp.

Beslut

Nr 78

Utvärdering av
hemvårdsstödet.
ÅLR 2019/3561

Ålands landskapsregering beslöt anteckna *utvärdering av hemvårdsstödet* till kännedom enligt **bilaga 1, S219E27**.

Om hemvårdsstödet på Åland, en sammanfattning

Oktober 2019
Social- och miljöavdelningen
Socialvårdsbyrån

Tabellförteckning

Tabell 1. Mottagare av faderskapspenning	s 7
Tabell 2. Hemvårdsstödet olikastödformer	s 9
Tabell 3. Hemvårdsstöd, antal mottagare 2007-2018	s 10
Tabell 4. Mottagare av hemvårdsstöd enligt kön 2010-2018, Åland	s 12
Tabell 5. Mottagare av hemvårdsstöd enligt kön 2010-2018, Finland	s 12
Tabell 6. Mottagare av grunddel, partiellt stöd 2013-2018, utökat stöd 2016-2018	s 18
Tabell 7. Kostnader för hemvårdsstödet 2013-2018	s 23

Förteckning över figurer

Figur 1. Andel av samtliga barn i respektive årskull inom kommunal barnomsorg	s 8
Figur 2. Mottagare av hemvårdsstöd, fördelning enligt kön 1999-2017	s 12
Figur 3. Fördelningen kvinnor och män som mottagit föräldrapenning 2010 och 2017	s 25
Figur 4. Sysselsättningstal efter ålder 2014	s 26

Innehållsförteckning	s 4
Sammanfattning vad gäller utvärdering av landskapslag om hemvårdsstöd	s 5
1. Uppdrag och bakgrund	s 6
2. Hemvårdsstödet i sitt sammanhang	s 6
2.1. Föräldradigheter enligt sjukförsäkringslagen	s 6
2.2. Barnomsorg	s 7
2.3. Det åländska hemvårdsstödet	s 8
2.4. Hemvårdsstöd i Finland och övriga Norden	s 11
2.5. Pågående debatt och forskning i Finland	s 13
3. Kartläggning genom enkätundersökning i maj 2019	s 16
3.1. Material och metod	s 16
3.2. Frågorna 1-13 och sammanställning av svaren	s 16
3.3. Frågorna 14-17 och sammanställning av svaren	s 18
3.4. Svar från de åländska kommunerna på frågor gällande hemvårdsstödet	s 23
4. Diskussion och sammanfattning	s 24
5. Källförteckning	s 27
Bilagor	
1. Frågeformuläret	
2. Figurer med svaren från frågorna 1-13	
3. Frågorna till kommunerna	

Sammanfattning vad gäller utvärdering av landskapslag om hemvårdsstöd

Bakgrund och uppdrag

I samband med ikraftträdande av den nya landskapslagen(2015:68) om hemvårdsstöd togs beslut om en utvärdering av lagens syfte som med barnens bästa som utgångspunkt ska ge vårdnadshavarna valfrihet i fråga om vården av barnet och goda förutsättningar att förena föräldraskap och yrkesarbete samt att främja jämställdheten i samhället. Ur lagförslaget framgår att om lagen medför att antalet män som lyfter hemvårdsstöd ökar, har förslaget haft en jämställdhetskonskvens.

Metod och material

I sammanfattningen vad gäller hemvårdsstödet redogörs förutom för själva hemvårdsstödet, även för föräldraledigheterna och kommunal barnomsorg. Förutom åländsk statistik finns även vissa jämförelser med Finland som har i ett stort sätt motsvarande system med hemvårdsstöd, samt en kortare redogörelse för aktuell debatt och forskning kring hemvårdsstödet där.

Genom en enkät riktad till samtliga mottagare av hemvårdsstöd i maj 2019, erhöles 133 svar som förutom frågor kring t ex ålder och kön, även innehöll öppna frågor bl a kring vad som påverkat den svarande att lyfta hemvårdsstöd. Enkäten till mottagarna, kompletterades med en enkät till de åländska kommunerna vad gäller hemvårdsstödet

Resultatredovisning i korthet

Vad gäller resultatet kan konstateras att 26% av de som mottog hemvårdsstöd i maj 2019, svarade på enkäten. Det är svårt att bedöma om de svarande (133 personer) är representativa för hela gruppen (510 personer). Ingen motsvarande utvärdering av den tidigare lagen om hemvårdsstöd från 1985 har gjorts, och det saknas därför direkt jämförelsematerial.

Genom statistik som samlas in av ÅSUB kan jämförelser göras vad gäller exempelvis antal mottagare av hemvårdsstöd, andel män av mottagarna samt kommunernas kostnader för hemvårdsstöd, före och efter landskapslagen från 2016.

Det man kan konstatera är att antalet mottagare av hemvårdsstöd har ökat, männens andel av mottagarna har ökat och kommunernas kostnader har ökat.

Ur materialet framträder därtill föräldrar som prioriterar att vårda sina barn hemma och som bl a genom god planering möjliggör vård av sina barn i hemmet. Det är enligt svaren i enkäten, naturligt att den förälder som är hemma, oberoende kön, gör hmarbetet i högre grad. Många av de svarande väljer att framför sina åsikter om hemvårdsstödet, vilket givetvis utgör mycket värdefull information.

1. Uppdrag och bakgrund

Ur landskapsregeringens budget för 2019 framkommer att en utvärdering av landskapslagen om hemvårdsstöd (2015:68) planeras att genomföras under år 2019. Lagens syfte är att skapa ett mer jämställt och flexibelt hemvårdsstöd anpassat till dagens arbetsmarknad. Med barnets bästa som utgångspunkt syftar lagen till att ge vårdnadshavare valfrihet och därmed goda förutsättningar att förena föräldraskap och yrkesarbete.

Ur lagförslag nr 22/2014-2015 framgår att den tidigare gällande landskapslag (81985:50) om stöd för vård av barn i hemmet ansågs vara dåligt strukturerad och föråldrad, varför förslaget blev en helt ny lag som trädde ikraft 1.1.2016. Det framgår också att lagens syfte var att öka vårdnadshavarnas möjligheter att välja hur de själva vill ordna vården av sitt barn. En konsekvens av lagen bedömdes sannolikt vara att fler vårdnadshavare skulle få en ökad ekonomisk möjlighet att stanna en längre tid hemma med sina barn, lagförslaget bedömdes därmed ha en jämlikhetskonsekvens. Det slås fast att ifall lagförslaget skulle medföra att antalet män som lyfter hemvårdsstöd ökar, har förslaget en direkt jämställdhetskonsekvens. Syftet med att höja samtliga hemvårdsstödsbelopp, var att stärka småbarnsföräldrarnas helhetsekonomi och att göra hemvårdsstödet till ett reellt alternativ även för familjer med små inkomster.

Vad gäller konsekvenser för barnen framgår det ur samma lagförslag att den "ekonomiska morot" som finns i laget i form av utökat hemvårdsstöd avsåg att ge barnet en möjlighet att ha en trygg anknytning till båda vårdnadshavare. Det finns även en skrivning om att barn har olika personligheter och familjerna olika förutsättningar att erbjuda en bra tillvaro för barnet och att det därför är viktigt att vårdnadshavarna har en möjlighet att välja omsorgsform för barnet.

En reservation mot social- och miljöutskottets betänkande nr 11/2014-2015 lämnades in där det påpekades att lagförslagets verkliga effekt på såväl förutsättningar att förena föräldraskap och yrkesarbete samt främjande av jämställdhet var svåra att förutspå.

Det genomsnittliga antalet barn per barnfamilj är på Åland 1,75. Nästan 41 % av Ålands befolkning bor i en barnfamilj. Antalet familjer är drygt 8 200 och av dessa är 3 300 barnfamiljer med hemmaboende barn under 18 år. Av barnfamiljerna har 1600 familjer eller knappt hälften minst ett barn under skolåldern. Av de yngsta barnen 0-2 år bor 90% med två föräldrar, medan 9% bor med mamma och 1 % med pappa. (källa: Familjer och hushåll 31.12.2018, Statistikmeddelande ÅSUB)

Enkätundersökningen och sammanfattningen utgår ifrån vad som varit möjligt att genomföra inom den angivna tidsramen.

2. Hemvårdsstödet i sitt sammanhang

2.1. Föräldraledigheter enligt sjukförsäkringslagen

För att en vårdnadshavare ska ha rätt till hemvårdsstöd för sitt barn ska vårdnadshavaren och barnet ha sin hemkommun på Åland. Rätten till hemvårdsstöd för ett barn börjar då föräldrapenningsperioden avslutats. Hemvårdsstöd för syskon kan beviljas trots att vårdnadshavaren lyfter eller har rätt till föräldrapenning.

Föräldradagpenningen som betalas ut av Folkpensionsanstalten baserar sig på bestämmelser i sjukförsäkringslagen (FFS 1224/2004) och består av

-*Moderskapspenning* under 105 vardagar, och kan påbörjas 30-50 dagar innan beräknad nedkomst

-*Föräldrapenning* betalas därefter för 158 vardagar och kan tas ut av mamma eller pappa eller så kan föräldrarna vara lediga turvis.

-*Partiell föräldrapenning* kan betalas till båda föräldrarna om de arbetar deltid och tar hand om

barnet turvist

-*Faderskapspenning* kan betalas ut för 54 vardagar och kan tas ut i en eller flera perioder innan barnet fyllt två år. 1-18 av dagarna kan tas samtidigt som mamman lyfter moderskaps- eller föräldrapenning

Samtliga ovannämnda föräldraförmåner är inkomstbaserade, och beskattningsbar inkomst. Fr o m 1.1.2020 kommer föräldrapenningen att beräknas utifrån årsinkomst, som beräknas utifrån en granskningsperiod som består av de 12 kalendermånader som infaller innan kalendermånaden före den månad, då rätten till förmånen börjar. Den lägsta möjliga föräldrapenningen är 27,86 euro/dag (2019).

Under de första 57 dagarna av moderskapspenning utgör beloppet på moderskapspenningen högst 90% av den senast fastställda inkomsten. Efter detta räknas moderskapspenningen, liksom även föräldrapenningen och faderskapspenningen, utgöra c 70% av den senast fastställda beskattningsbara inkomsten. (Källa : www.fpa.fi)

På Åland ökar antalet män som mottar föräldrapenning (från 2010 till 2017) liksom det utbetalade eurobeloppet samt ersatta dagar. Förklaringen ligger närmast i att antalet män som lyfter faderskapspenning efter föräldrapenningsperioden fördubblats, och det har även skett förändringar i lagstiftningen, antalet dagar som faderskapspenning betalas ut flr har utökats med 12 dagar sedan 2010. Partiell föräldrapenning mottogs av två mottagare. (källa: ÅSUB jämställdhetsbilaga till landskapets budget 2019)

Tabell 1. Mottagare av faderskapspenning, Åland. källa: FPA statistik

År	2014	2015	2016	2017	2018
Antal mottagare	310	382	392	382	404

Enligt arbetsavtalslagen (FFS 55/2001) har en arbetstagare rätt till vårdledighet för att vårda sitt barn eller något annat barn som varaktigt bor i hans eller hennes hushåll, tills barnet fyller 3 år. Moderskaps-, faderskaps-, och föräldraledighet samt vårdledighet skall anmälas till arbetsgivaren senast 2 månader innan den planerade ledigheten påbörjas. Vårdledighet kan tas ut i två perioder.

I Finland är ersättningsnivån för den inkomstrelaterade familjeledigheten lägst i Norden och efter nedskärningarna under recessionen har dagpenningens ersättningsnivå stannat på en betydligt lägre nivå än i de andra nordiska länderna. Den finländska modellen är därtill den minst flexibla medan den svenska modellen är den mest flexibla och erbjuder möjlighet att erhålla inkomstbaserad ledighet en längre tid. (källa: Miittinen et al 2017)

I Sverige har en förälder rätt att vara föräldraledig i 480 dagar, varav 390 dagar baseras på tidigare inkomst (80% räknas) och 90 dagar på lägsta nivå (180 Skr/dag). En förälder kan vara ledig i olika omfattning, t ex en hel-, en trefjärdedels-, en halv-, en fjärdedels- eller en åttondedelsdag. Om barnet är fött före 1.1.2014 kan föräldrapenning tas ut tills barnet fyller 8 år och om barnet är fött efter den 1.1.2014 kan föräldrapenning tas ut tills barnet fyller 12 år. (källa: www.forsakringskassan.se)

2.2. Barnomsorg

Den tidigare landskapslagen om stöd för vård av barn i hemmet gav rätt, till de vårdnadshavare för barn under tre år, som inte nyttjade kommunal daghemsverksamhet, att få stöd för vård av barn i

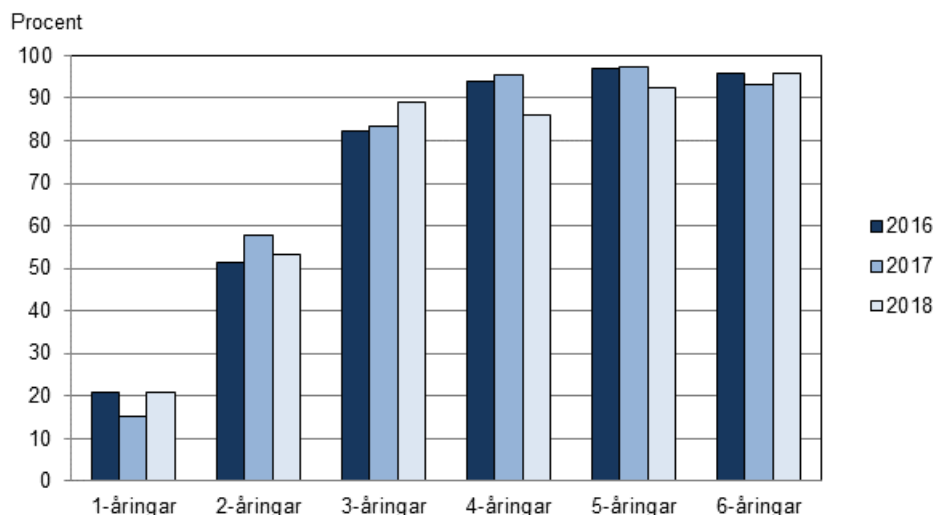
hemmet enligt ovannämnda lag. Lagen ersättes 2016 av den nuvarande landskapslag om hemvårdsstöd (2015:68). På Åland (2018) finns 35 daghem och 5 gruppfamiljedaghem.

I slutet av 2018 var antalet barn inom barnomsorgen 1482 barn jämfört med 1448 barn 2017. I daghem fanns 1 436 barn och i familjedagvården 46 barn. Det är i vården inom daghem som antalet barn har ökat, antalet barn i familjedagvården minskade med 3 barn. Jämfört med 2017 ökade antalet vård dagar totalt sett med drygt 3 500 dagar. Antalet barn i barnomsorg minskade i 7 kommuner och ökade i 7 kommuner. (källa: ÅSUB 2018 verksamhet inom kommunernas socialtjänst).

Enligt den senaste statistiken finns det 2 248 barn i åldern 0-6 år på Åland och det föds c 280 barn per år. Vad gäller antalet barn inom systemet för hemvårdsstöd finns inte motsvarande statistik som för barn inom barnomsorgen.

Rätten till barnomsorg baseras på barnomsorgslag (2011:86) för landskapet Åland. Efter att föräldrapenningsperioden har upphört har vårdnadshavare rätt till barnomsorg ordnad av sin hemkommun. Barnomsorg beviljas av hemkommunen efter ansökan av vårdnadshavare och ska i möjligaste mån ordnas i den verksamhetsform som barnets vårdnadshavare önskar. Avgift för kommunal barnomsorg bestäms enligt bestämmelserna i barnomsorgslagen. Barnomsorgsavgiften för heltidsomsorg får vara högst 240 euro per barn och månad och vid bestämmande av avgiften ska kommunen beakta familjens storlek.

Enligt LF 22/2014-2015 uppskattades en småbarnsplats inom barnomsorgen kosta c 16.000 euro per år. Enligt uppgifter från Statistikcentralen är den offentliga finansieringen av barnomsorgen avsevärd, år 2010 bekostade dagvårdsavgifterna endast 16% av helhetskostnaderna för dagvården. (källa: Haataja et al 2016)

Figur 1. Andel av samtliga barn i respektive årskull inom kommunal barnomsorg
Källa: ÅSUB: Verksamhet inom kommunernas socialtjänst 2018

Figuren visar att 21% av alla ettåringar är inom den kommunala barnomsorgen, 53% av två-åringarna, 89% av tre-åringarna och andelen av sex-åringarna ligger runt 96 %.

Landskapsregeringen har framlagt ett lagförslag gällande ny landskapslag om barnomsorg och grundskola, som föreslås träda ikraft 1.1.2021. Bland annat föreslås att framtida utbildningsverksamhet skall omfatta barnomsorg, grundskola samt grundskoleutbildning för andra än

läropliktiga. Barnomsorgen lyder för närvarande under socialvårdens förvaltningsområde. men föreslås genom ovannämnda lagförslag, bli en del av den enskilda kommunens utbildningsväsende, och således inte längre en del av kommunens socialvård.

De huvudsakliga förändringarna beträffande barnomsorgen omfattar förslag om avgiftsfri förundervisning, förenkling av fastställande av avgifter, ny ledningsstruktur av kommunens barnomsorg, att barnomsorgen i sin helhet skall vara tillgänglig för barn med funktionsnedsättning, att barn till personer som inte har juridisk hemort på Åland men i behov av barnomsorg skall ha rätt till tillfällig barnomsorg och att även barn inom barnomsorgen ges rätt till elevhälsans kurators- och psykologtjänster. (LF nr 28/2018-2019)

2.3. Det åländska hemvårdsstödet

Hemvårdsstödet baseras på landskapslagen om hemvårdsstöd (2015:68) som trädde i kraft 1.1.2016 och ersatte landskapslag (1985:50) om stöd för vård av barn i hemmet.

Hemvårdsstödet omfattar följande stödformer, se närmare bestämmelser i 4 kap.

Tabell 2. Hemvårdsstödet olika stödformer

1. Grundläggande hemvårdsstöd
- 500 e/månad tills barnet fyllt 3 år och inte nyttjar kommunal barnomsorg 2. Utökat hemvårdsstöd
- 700 e/månad för vardera förälder under 4 månader (sammanlagt 8 mån) under förutsättning att föräldern inte arbetar utanför hemmet och själv vårdar barnet 3. Hemvårdsstöd för flerlingsfamiljer
- för t ex tvillingar 750 e/månad 4. Syskontillägg till hemvårdsstöd
- 100 e/månad för syskon i hemmet, om syskonen över 3 år får det vara på daghem högst 25 t /vecka för att vara berättigad till syskontillägget 5. Inkomstbaserad tilläggsdel
- max 350 euro/månad om familjens sammanlagda inkomst är under 1050 e/månad 6. Hemvårdsstöd för syskon
100 e/månad för varje syskon, under förälders föräldrapenningsperiod 7. Partiellt hemvårdsstöd
- 125 e/månad om en vårdnadshavare arbetar utanför hemmet i medeltal högst 30 t/vecka med anledning av vård av barnet, tills barnet fyller 3 år, och då barnet går i åk 1 eller åk 2 och inte nyttjar kommunal fritidshemsverksamhet för sitt barn 8. Hemvårdsstöd för adoptivföräldrar
- rätt till grundläggande och utökat hemvårdsstöd tills det gått 2 år från början av föräldrapenningsperiod 9. Hemvårdsstöd för barn som omhändertagits
- för barn vars vård och fostran ordnats utom hemmet, enligt barnskyddslagstiftningen, övergår rätten till hemvårdsstöd till den som faktiskt vårdar och fostrar barnet |
|---|

Vårdnadshavarna har följande möjligheter:

- att nyttja den kommunala eller samhällsstödda enskilda barnomsorgen
- att lyfta hemvårdsstöd som ersättning för att vårda barnet själv
- att lyfta hemvårdsstöd och avlöna någon annan att vårda barnet
- att lyfta partiellt hemvårdsstöd för att kunna arbeta deltid och därmed kunna vårda sitt barn i högre grad än vid heltidsarbete.

I samband med den nya landskapslagen *höjdes samtliga hemvårdsstödsbelopp med c 28 %* bl a med syfte att stärka småbarnsföräldrarnas helhetsekonomi och göra hemvårdsstödet till ett reellt alternativ även för familjer med små inkomster.

Ett nytt utökad hemvårdsstöd infördes och kan lyftas i sammanlagt 8 månader. Om barnet har två vårdnadshavare kan vardera under 4 månader lyfta stödet som utgör 700 euro/månad. För att ha rätt till det utökade stödet ska vårdnadshavaren vårda barnet själv, får inte förvärvsarbeta och får inte utnyttja barnomsorg för barnet. Syftet med det utökade stödet är att öka antalet pappor som lyfter hemvårdsstöd och vårdar sitt barn, dels att öka antalet barn som vårdas hemma under den första tiden efter att föräldrapenningsperioden avslutas. (källa: LF 22/2014-2015)

Ett nytt hemvårdsstöd för syskon (100 e/månad) infördes för förälder som lyfter föräldrapenning och utöver det vårdar ett syskon och som inte nyttjar kommunal barnomsorg.

Inkomstgränsen för rätt till tilläggsdelen höjdes vilket bedömdes öka antalet familjer med lägre inkomster som har rätt till tilläggsdel.

EU-parlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen möjliggör i vissa fall rätt till hemvårdsstöd även om kravet på hemkommun inte uppfylls för barnet eller vårdnadshavaren. Hemvårdsstödet utifrån denna bestämmelse, betalas av landskapet, på ansökan av enskild kommun.

Ålands statistik- och utredningsbyrå, ÅSUB, samlar årligen in statistik från kommunerna vad gäller hemvårdsstödet, bl a antal mottagare av hemvårdsstöd. Nedan antal mottagare av hemvårdsstöd under åren 2007-2018 både kommunvis och totalt. Den nya landskapslagen trädde ikraft 1.1.2016.

Tabell 3. Hemvårdsstöd, antal mottagare 2007-2018. Källa: ÅSUB (2019)

Hemvårdsstöd, antal mottagare 2007-2018												
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Brändö	11	9	8	4	6	4	4	2	6	4	2	2
Eckerö	21	34	30	25	24	26	27	24	25	13	19	19
Finström	104	94	98	95	92	100	94	83	70	74	88	85
Föglö	11	8	10	8	7	13	12	12	12	19	16	10
Geta	8	8	9	9	15	14	16	12	9	11	7	10
Hammarland	59	56	53	40	48	48	55	52	47	54	43	41
Jomala	185	191	183	189	186	202	206	202	198	203	197	200
Kumlinge	5	4	4	4	5	7	5	3	1	2	4	5
Kökar	4	7	2	2	1	-	1	1	2	4	1	1
Lemland	78	38	71	64	64	72	71	75	85	86	93	113
Lumparland	15	13	15	9	11	11	19	12	10	9	9	5
Saltvik	31	36	46	49	52	56	52	58	54	72	87	63
Sottunga	-	-	-	1	1	-	-	1	1	2	1	1
Sund	17	32	28	26	21	23	23	23	19	23	28	16
Vårdö	12	14	13	13	6	7	6	9	12	14	9	13
Mariehamn	253	271	247	249	245	238	228	221	235	248	289	308
Landskomm.	561	544	570	538	539	583	591	569	551	590	604	584
- Landsbygden	518	502	533	506	513	552	563	541	517	545	571	552
- Skärgården	43	42	37	32	26	31	28	28	34	45	33	32
Åland	814	815	817	787	784	821	819	790	786	838	893	892
- kvinnor	762	759	766	746	736	755	754	729	723	734	797	773
- män	52	56	51	41	48	66	65	61	63	104	96	119

Källa: ÅSUB, Socialväsande
Uppdaterad 17.5.2019

2.4. Hemvårdsstöd i Finland och övriga Norden

Hemvårdsstödet baserar sig på lag om stöd för hemvård och privat vård av barn (FFS 1128/1996). Kommunerna finansierar hemvårdsstödet och sedan 1993 är det Folkpensionsanstalten som administrerar och betalar ut hemvårdsstödet i riket, på uppdrag av kommunerna.

Lagstiftningen skiljer sig jämfört med den åländska såtillvida att hemvårdsstödet delas upp i ett stöd för hemvård (i hemmet) och ett stöd för privat vård (då utomstående vårdare eller privat producent av dagvård anlitas). FPA justerar årligen hemvårdsstödet med index, vilket kan ändra stödbeloppet.

Förutom de stöd som ingår i lagen om stöd för hemvård och privat stöd av barn, betalar vissa kommuner ut ett så kallat kommuntillägg till hemvårdsstödet.

Exempelvis i Vasa utbetalas ett kommuntillägg till hemvårdsstödet om vårdnadshavaren sköter ett barn under 2 år hemma, tillägget är år 2019: 200 euro/månad. Utbetalande av kommuntillägget kommer i Vasa att upphöra 1.8.2020 av ekonomiska skäl, och beräknas medföra inbesparingar på c 500 000 e under åren 2020 och 2021. I största delen av städerna har utbetalande av kommuntillägg upphört, ett skäl torde vara att regeringen med olika åtgärder strävat efter att barnen i större utsträckning ska omfattas av småbarnspedagogiken. Därtill har avgifterna för småbarnspedagogiken sänkts, och gruppstorlekarna kommer att minska. (källa: www.vaasa.fi)

I stödet för hemvård (2019) av barn ingår

- vårdpenning 338,34 e/månad för ett barn under 3 år
- vårdpenning som är 101,29 e /månad för varje följande barn under 3 år
- vårdpenning som är 65,09 e /månad för varje annat barn
- vårdtillägg (som påverkas av familjens sammanlagda inkomster) på högst 181,07 e/månad
- eventuellt kommuntillägg (beroende på hemkommun)

Privat vård av barn

Privatvårdsstödet betalas till den vårdare familjen anställt eller till den privata dagvårdsproducenten, som även är den som betalar skatt på privatvårdsstödet. Vad gäller stödet för privat vård bestäms det utifrån barnets rätt till småbarnspedagogik. Rätten påverkas av föräldrarnas arbets- eller studiesituation. Om barnet har rätt till mer än 20 timmars småbarnspedagogik i veckan, betalas en vårdpenning på 172,25 e/månad och ett eventuellt vårdtillägg på högst 144,85 e/månad beroende på familjens sammanlagda inkomst.

Om barnet däremot har rätt till högst 20 timmars småbarnspedagogik i veckan, betalas 63,38 e/månad och ett eventuellt halverat vårdtillägg (72 euro/månad).

Flexibel vårdpenning kan en förälder få om arbetstiden i genomsnitt är maximalt 30 timmar per vecka och partiell vårdpenning utgår om barnet går i årskurs 1 och 2 och föräldern arbetar högst 30 timmar per vecka. Beloppet av den flexibla vårdpenningen räknas utgående från arbetstiden och är beskattningsbar inkomst (källa: FPA 2019)

Merparten av mottagarna av hemvårdsstöd i riket är kvinnor. År 2018 erhöll 88 900 kvinnor och 6 900 män hemvårdsstöd vilket innebär 92,8 % kvinnor och 7,2% män. Männens andel har ökat väldigt litet under de senaste åren, år 1998 var männens andel av dem som fick hemvårdsstöd 4,8 %, för kvinnor 95,2%.

(Källa: Findikaattori. fi/25.3.2019)

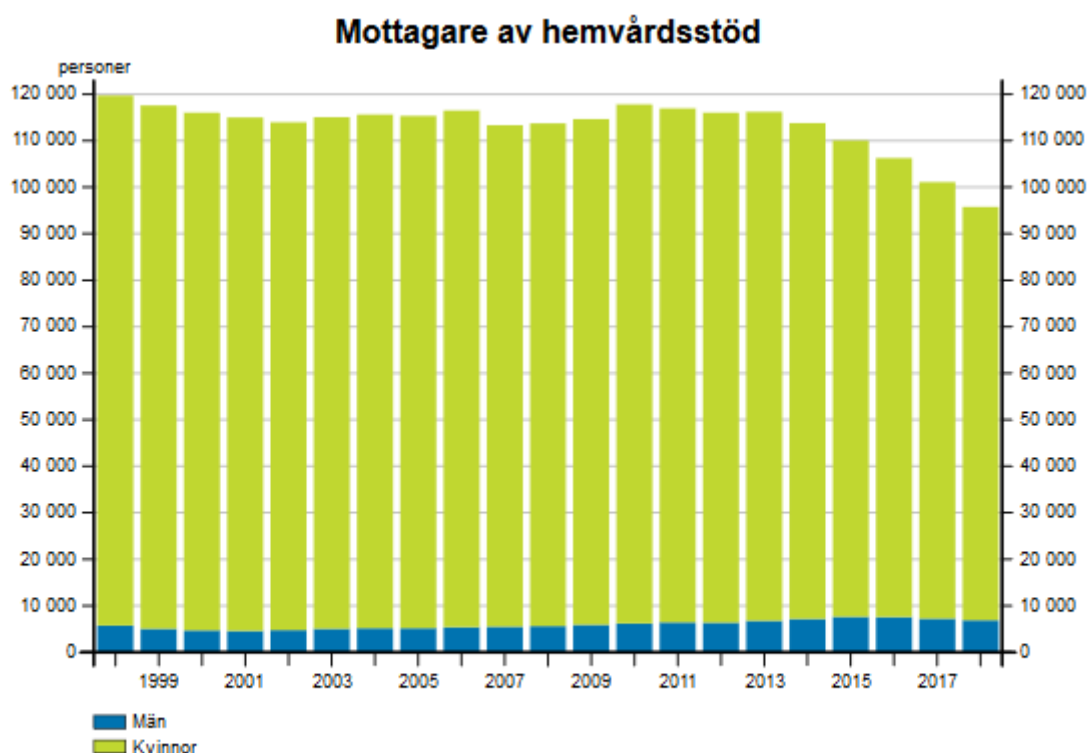
Tabell 4. Mottagare av hemvårdsstöd enligt kön 2010-2018, Åland.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
totalt	787	784	821	819	790	786	838	893	892
kvinnor	94,8%	93,9%	92%	92,1%	92,3%	92%	87,6%	89,3%	86,7%
män	5,2%	6,1%	8%	7,9%	7,7%	8%	12,4%	10,7%	13,3%

Källa: ÅSUB 2019

Tabell 5. Mottagare av hemvårdsstöd enligt kön 2010-2018, Finland

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
totalt	117835	116936	116012	116219	113783	110040	106289	101094	95759
kvinnor	95%	94,5%	94,4%	94,2%	93,7%	93,1%	92,3%	92,3%	92,8%
män	5%	5,5%	5,6%	5,8%	6,3%	6,9%	7,7%	7,7%	7,2%

Källa: <https://findikaattori> 25.3.2019, FPA

FPA

Figur 2. Mottagare av hemvårdsstöd, fördelning enligt kön 1999-2017. Källa: FPA.

I Finland lyfter nästan alla familjer hemvårdsstöd (89 %). Endast 16 % av mottagarna lyfter hemvårdsstöd tills barnet är 3 år. Hemvårdsstöd används längre av de mammor som har 3 barn. De

längre perioderna av hemvårdsstöd hänför sig ofta till att familjens följande barn föds.

(källa: Familjebarometern 2018)

Enligt FPAs statistik lyfter c 90% av familjerna hemvårdsstöd, till största delen tills barnet är 1,5-2 år. Under de senaste åren har mottagare av hemvårdsstöd sjunkit i antal. En faktor är sjunkande antal födda barn och likaså kan förbättrat sysselsättningsläge för mammorna inverkat.

Sverige

I Sverige erbjöds familjerna vårdnadsbidrag för vård av barn i hemmet under åren 1994-1995 och under åren 2008-2015, vårdnadsbidraget avskaffades i februari 2016. Förutsättningen för att erhålla vårdnadsbidrag var att barnet inte gick i den kommunala barnomsorgen, och det betalades heller inte ut till familjer där en eller två av föräldrarna var arbetslösa eller mottog integrationsstöd. Stödet på 3000 kr/månad räknades inte som beskattningsbar inkomst och var således inte heller pensionsgrundande inkomst. Argument för vårdnadsbidraget var bland annat att flera än en form av barnomsorg borde stödjas, ökad valfrihet och att det var möjligt att ha arbetsplatsen kvar under 3 år. (källa: www.wikipedia.org) Argumenten emot omfattade bland annat att vårdnadsbidraget var dåligt för kvinnors ekonomi och cementerade en familjepolitik där kvinnor tar hand om barnen medan männen förvärvsarbetar.

(källa: www.regeringen.se)

Norge

I Norge är hemvårdsstödet (på norska: kontantstøtte) kopplat till användning av barnomsorg. Bidraget kan användas i kombination med barnomsorg på deltid. Fr om 2012 begränsades bidraget och vårdledigheten till att omfatta barn under 2 år. Bidraget är oberoende familjens inkomst och utgjorde 7500 norska kronor år 2019, vilket motsvarar 760 euro/månad. Stödet beviljas högst för 11 månader och är graderat enligt barnets ålder och kan även delvis utbetalas om barnet är på deltid inom offentlig barnomsorg.

(källa: www.nav.no)

Danmark

I Danmark bestäms beloppet på det ekonomiska bidraget för hemvård av barn (på danska: tilskud til pasning av børn i hjemmet) av kommunerna, och används endast av c 1000 familjer i hela Danmark. Bidraget betalas ut i 39 kommuner av 89, och är i medeltal 5330 danska kronor/månad vilket motsvarar c 715 euro/ månad.

(källa: www.dst.dk)

2.5. Pågående debatt och forskning i Finland

Regeringsprogrammet

I det finländska regeringsprogrammet från 3.6.2019 finns följande skrivning angående hemvårdsstödet: det skall bibehållas i sin nuvarande form och möjligheten att betala en förmån direkt till en far- eller morförälder som sköter ett barn ska utredas.

Vad gäller familjepolitiken i stort föreslås att en ambitiös familjeledighetsreform som stöder familjernas välfärd, ska genomföras tillsammans med parterna på arbetsmarknaden. Målet är att familjeledigheterna och omsorgsansvaret skall fördelas jämnt mellan båda föräldrarna och jämlikheten och jämställdheten i arbetslivet skall stärkas och löneskillnaderna mellan kvinnor och män ska minska.

Man önskar även att familjernas valmöjligheter och möjligheter till flexibilitet i fråga om familjeledigheterna ska utökas. Reformen ska genomföras på ett sådant sätt att alla slags familjer behandlas jämlikt och olika former av företagande beaktas. Reformen ska genomföras så att

mammor och pappor får lika många kvoterade månader. De inkomstrelaterade ledigheterna som är kvoterade för pappor ska förlängas utan någon förkortning av den andel som för närvarande kan användas av mammorna. Dessutom ska det i familjeledigheterna ingå en föräldraledighetsperiod som kan disponeras enligt eget val. Till båda föräldrar ska det betalas en förhöjd förtjänstdel motsvarande den som för närvarande betalas till mammor (här avses de första 56 dagarna av moderskapspenningen då ersättningen utgör 90% av den senast fastställda inkomsten)
(Källa: Regeringsprogrammet Ett inkluderande och kunnigt Finland 3.6.2019)

Familjepolitik är ingen enskild förd politik utan omfattar bl a arbetsmarknads-, bostads-, utbildnings- och jämställdhetspolitik. Hemvårdsstödet har under de senaste åren varit föremål för återkommande debatt i Finland och diskuterats ur olika aspekter såsom sysselsättnings- och jämställdhetsaspekter, kommunal ekonomi och tillgången på kvalitativ småbarnspedagogik. Nedan redovisas kort några nyligen publicerade rapporter vad gäller hemvårdsstödet.

Räsänen et al (2019) har i sin forskning granskat **hur hemvårdsstödet påverkar mammors** deltagande i arbetslivet genom att analysera data gällande 60% av alla mammor i Finland, som fått barn under perioden 2001-2009, ur ett arbetsmarknadsperspektiv. Det framkommer att mammornas deltagande på arbetsmarknaden redan innan de fick barn var högt, 71% , innan de gick på moderskapsledighet. Under forskningsperioden som pågick till 2013 steg andelen mammor i arbetslivet, eftersom sysselsättningen steg under 2000-talet. Resultaten i denna undersökning visade att olika mammor gör olika beslut vad gäller att återvända till arbetet efter att barnet har fötts. De mammor som var i arbete innan barnet föddes, återvände snabbare än de som var arbetslösa eller utanför arbetskraften. De som har arbete och de som är arbetslösa eller utanför arbetskraften, har olika förutsättningar och valmöjligheter när de kan börja arbeta utanför hemmet.

Rapporten visar att även familjens ekonomiska situation kan inverka på beslutet: om båda föräldrar är arbetslösa, återgår mamma senare till arbetslivet, medan en mamma med en god position på arbetsmarknaden återvänder snabbare till arbetslivet ifall hennes partner är arbetslös. Rapporten visar att oron för långa perioder av hemvårdsstöd delvis är obefogad; över hälften av mammorna arbetar under perioden mellan födseln av det första och andra barnet.

Räsänen et al skriver att ur ett jämställdhetsperspektiv borde fördelningen av mäns och kvinnors vårdledigheter bli jämnare. Om föräldraledigheten skulle förlängas skulle användandet av hemvårdsstödet minska. Man förespråkar att kvoten för papporna borde förlängas och att nivån på hemvårdsstödet skulle vara högre i början, vilket troligen skulle innebära att de långa perioderna av hemvårdsstöd skulle minska.

Räsänen et al konstaterar också att kommunerna och staten har olika intressen vad gäller föräldraledigheterna eftersom staten bekostar föräldrapenningen medan kommunen står för barnomsorg och hemvårdsstöd. Att förlänga de inkomstbundna föräldraledigheterna ökar statens kostnader, men minskar på kommunens, medan en minskning av de inkomstbundna föräldraledigheterna ger motsatt effekt. Kommunerna kan spara pengar genom att bevilja kommund tillägg till hemvårdsstödet, vilket gör att uttaget av hemvårdsstödet ökar, och trycket på barnomsorgen minskar, å andra sidan minskar kommunernas skatteinkomster.

Familjebarometern är en årlig rapport som Institutet för befolkningsforskning (fi Väestöliitto) publicerar och som kartlägger attityder och ger kunskap om finländska familjers förhållanden. I den senaste rapporten från 2018 framförs vikten av att lyssna på och beakta föräldrarnas önskemål, erfarenheter och farhågor när det gäller att förnya familjeledigheterna. I både denna kartläggning och i de tidigare upprepas barnfamiljernas önskemål om en högre flexibilitet vad gäller arbete och familjeliv. I den familjepolitiska diskussionen har själva familjerna på något sätt lämnats utanför och fokus har istället varit bl a på arbetsmarknadens behov. Enligt Familjebarometern (2018) är det

primära dock det faktum hur oerhört viktig och central familjen överhuvudtaget är i människors liv, och vikten av att kunna erbjuda en bra framtid för barnen. Vid utvecklandet av familjepolitiken måste familjerna vara i centrum, liksom diskussionen kring hur samhället kan stöda familjerna i deras viktiga uppgift att fostra sina barn.

Närvi et al (2018) har analyserat **hinder och förutsättningar för pappors användande av olika former av familjeledigheter**. Cirka en femtedel av pappor tar inte ut någon familjeledighet. Andelen pappor som använder de för pappor öronmärkta ledigheterna har ökat år för år, men ändå har pappornas andel förblivit liten. Undersökningen visar att unga pappor och pappor utan högskole-examen samt företagare och pappor som jobbade som arbetare använde endast den korta pappaledigheten, oftare än andra pappor.

Längre ledigheter – den längre delen av pappaledighet, föräldraledighet eller vårdledighet – utnyttjades oftare av pappor över 35 år, med hög utbildning, samt löntagare och särskilt, höga tjänstemän. Även pappor där partner var högutbildad eller hade goda inkomster, nyttjade längre ledigheter. Undersökningen visade också att det sällan anställdes vikarier utan arbetsuppgifterna fördelades bland de andra på arbetsplatsen och högre tjänstemän tog själva hand om sina arbetsuppgifter före, efter eller under föräldraledigheten. Papporna upplevde att det var jobbigt under längre familjeledigheter, om deras uppgifter inte organiserades till övriga på arbetsplatsen. De tre främsta orsakerna till att pappor blev vårdlediga var att de ville ha mer tid med sitt barn, ville ta hand om barnet i hemmet under en längre tid och att barnets mamma återvände till sitt arbete. Som hinder uppgavs att det inte var ekonomiskt möjligt för pappan att stanna hemma, att mamman själv ville sköta barnet med hemvårdsstöd och att pappan inte ansåg det nödvändigt att ta ut familjeledigheterna.

Användningen av den längre pappaledigheten främjar nödvändigtvis inte pappors självständiga ansvar över barnets vård, påpekar Närvi et al; endast hälften av papporna skötte barnet självständigt och i nästan hälften av familjerna var barnets mamma hemma samtidigt med pappan åtminstone under en del av pappaledigheten.

Arbetshälsoinstitutet har i samarbete med social och hälsovårdsministeriet tagit fram utbildningsmaterial om så kallade **familjevänliga arbetsplatser**, inom ramen för den finländska regeringens program för utveckling av barn och familjetjänster. Ur informationen framgår att anställda som kan skapa balans mellan arbete och privatliv har bättre möjligheter att koncentrera sig på sina arbetsuppgifter, vilket ökar arbetstrivseln och engagemanget på arbetsplatser. En familjevänlig arbetsplats innebär både positiva attityder och konkreta åtgärder, såsom till exempel

- ✓ Flexibla arbetstider, t ex arbetstidsbanker och flexitid
- ✓ Möjlighet att påverka arbetstid och arbeta på distans
- ✓ Fungerande arrangemang med vikarier och stöd till anställda efter familjeledigheter
- ✓ Att chefer följer fastställda riktlinjer och direktiv från högsta nivå
- ✓ Ett öppet diskussionsklimat, överenskomna regler och opartiskhet
- ✓ Personalprocesser som omfattar åtgärder som möjliggör kombination av privatliv och arbete

(källa: www.ttl.fi/sv)

Även Mariehamn stad föreslås bli en familjevänlig arbetsgivare, vilket beskrivs som att arbetsgivare och arbetstagare tillsammans utvecklar modeller och strukturer för att kombinera jobb och barn, enligt inlämnad motion. (källa: Ålandstidningen 27.9.2019)

3. Kartläggning genom enkätundersökning i maj 2019

3.1. Material och metod

För att få information och kunskap vad gäller hemvårdsstödet, utarbetades ett frågeformulär till mottagarna av hemvårdsstöd, se bilaga 1. Ett mindre omfattande enkät riktades dessutom till de åländska kommunerna, se närmare avsnitt 3.4.

För att nå alla mottagare av hemvårdsstöd, inkluderas enkäten och svarskuvert i den lönespecifikation som varje månad skickas ut av kommunerna till mottagarna av hemvårdsstöd, förutom för Mariehamn där mottagarna erhöll ett separat utskick. På Kökar och Sottunga fanns inga mottagare av hemvårdsstöd i maj 2019, medan Mariehamn vid samma tidpunkt hade 171 mottagare.

Normalt sett baseras en enkät på ett urval ur en population, i detta fall är urvalet identiskt med hela populationen, dvs samtliga mottagare av hemvårdsstöd i maj 2019 och enkätundersökningen utgör således en fullskaleundersökning. Av 510 mottagare av såväl hemvårdsstöd som enkäten, valde 133 personer att svara. Merparten skickade in enkätsvaren i svarskuvert till landskapsregeringen och en mindre andel genom att fylla i frågeformuläret via webbenkäten. Respondenterna svarade anonymt och svarsprocenten utgör 26%.

En del begränsningar vad gäller denna enkätundersökning kan konstateras, då motsvarande enkätundersökning inte har genomförts under tiden då den förra landskapslagen om stöd för vård av barn i hemmet (1985:50) var ikraft. Ett visst jämförelsematerial går att hämta från undersökningar och kartläggningar gällande hemvårdsstöd som gjorts i riket. Föräldrar som valt kommunal barnomsorg, istället för hemvårdsstöd, har inte hörts i samband med denna enkätundersökning och i några av svaren påtalades att enkäten endast fanns på svenska.

Å andra sidan kan konstateras att de 133 personer som svarat på enkäten har bidragit med mycket värdefull information om hemvårdsstödet ur ett brukarperspektiv, vilket tidigare inte funnits att tillgå. Enkäten omfattade såväl slutna frågor, vilka gav kvantitativ data t ex gällande familjestorlek och utbildningsnivå, samt öppna frågor där de svarande i sina svar fritt kunde skriva ner sina tankar vad gäller hemvårdsstödet, vilka utgör undersökningens kvalitativa data. Alla svar utgör även framöver viktiga pusselbitar och informationskällor vad gäller 133 barnfamiljer på Åland i maj 2019. Materialet kan i framtiden fungera som ett jämförande material om motsvarande enkätundersökning görs längre fram. Landskapslagen (2015:68) om hemvårdsstöd har varit i kraft i snart 4 år.

Frågorna 1- 13 omfattade grunduppgifter såsom t ex kön, familjestorlek och utbildningsnivå och var på webbenkäten obligatoriska för de svarande för att komma vidare i fyllandet av enkäten. Svaren från frågorna 1-13 återfinns i sin helhet i bilaga 2.

Vid frågorna 14-17 kunde de svarande kort skriva ja eller nej om vissa faktorer bidrog till deras beslut om att ansöka om hemvårdsstöd och även framföra övriga åsikter gällande hemvårdsstödet, vilket glädjande många gjorde. Frågorna 14-17 har granskats utifrån ett kvalitativt förhållningssätt och svaren återges genom kortare beskrivande sammanfattningar inklusive citat från informanterna. Enkäten är att betrakta som en brukarenkät med syfte att erhålla information från dem som främst berörs av hemvårdsstödet, dvs småbarnsföräldrarna.

3.2. Frågorna 1-13 och sammanställning av svaren

Fråga 1 gällde kön på den svarande; av de 133 som svarade var 91 % kvinnor och 9 % män. 2018 var fördelningen vad gäller mottagare av hemvårdsstöd på Åland: 87 % kvinnor och 13 % män.

Fråga 2 gällde födelseår på den svarande. De som svarade på enkäten var födda mellan år 1968 och år 1996. Det kan noteras att enkäten riktade sig till alla mottagare av hemvårdsstöd på Åland i maj månad, dvs även de som enbart lyfter partiellt hemvårdsstöd. Partiellt hemvårdsstöd betalas ut om förälder till ett barn under 3 år arbetar i medeltal högst 30 timmar per vecka, men även till föräldrar med barn i årskurs 1 och 2. Endel av de svarande har således skolbarn som de lyfter partiellt hemvårdsstöd för.

Fråga 3 gällde antal personer i familjen, där 41 % av de svarande lever i en familj med 4 personer, medan 34,5 % lever i familjer med 3 personer och 20% i familjer med 5 eller fler familjemedlemmar. 4% av de svarande lever i en familj med 2 personer.

Fråga 4 gällde antal barn under 18 år i familjen och av de svarande var 2 barn i familjen det vanligaste förekommande antal, följt av 1 barn och 3 barn. Enligt den senast fastställda statistiken är det genomsnittliga antalet barn per barnfamilj på Åland 1,75.

Vid **fråga 5** efterfrågades ålder på alla de barn i familjen som förälder erhåller hemvårdsstöd för, alltså inklusive syskon. Hemvårdsstödet i dess nuvarande form ger möjlighet att erhålla syskontillägg för syskon till barn som är berättigade till hemvårdsstöd, om syskonet är under 7 år och inte i kommunal dagvård samt om syskon över 3 år nyttjar kommunal dagvård högst 25 t/ vecka. Därtill finns varianten hemvårdsstöd för syskon som betalas ut då förälder under föräldrapenningsperioden även har omsorg om ett syskon i hemmet.

Vad gäller **fråga 6** efterhöordes familjetyp och c 95 % av de svarande bor i ett samboförhållande eller som gift, medan c 5 % av de svarande bor i en familj bestående av mamma och barn. Uppgiften kan jämföras med uppgifterna i ÅSUBs statistikmeddelande Familjer och hushåll 31.12.2018, där det konstateras att av de yngsta barnen (0-2 år) bor 90 % med två föräldrar, medan 9 % bor med mamma och 1 % med pappa. Andelen barn som bor i enföräldersfamiljer har stigit måttligt under 2000-talet, och jämfört med år 2000 har andelen sjunkit för barn under 3 år men ökat för de som är 5 år och äldre.

Fråga 7 berörde hushållets sammanlagda löneinkomst före skatt per månad, inklusive inkomster från företagarkerksamhet. Av de som svarade i enkäten bodde 36 personer i hushåll där inkomsten före skatt uppgick till mer än 5000 e per månad, 34 personer uppgav en löneinkomst före skatt på mellan 2000 och 3000 euro och 31 personer kryssade i för 3000-4000 euro per månad. 17 personer uppgav 4000-5000 euro före skatt i inkomst och 14 av de svarande uppgav att hushållets löneinkomst var mellan 1000-2000 e/månad.

Fråga 8 avsåg vilka former av hemvårdsstöd som de som svarade på enkäten lyfter. Hemvårdsstödet består av flera olika stöd, se närmare kapitel 2.3. och de olika stöden kan kombineras på olika sätt. Det grundläggande hemvårdsstödet (500 e /månad) var det vanligaste följt av partiellt hemvårdsstöd (125 e/månad) och syskontillägg (100 e/månad).

I resultatet för fråga 8 (bilaga 2) har texten syskontillägg fallit bort.

ÅSUB samlar in viss statistik över hemvårdsstödet. Tabellen nedanför visar antal mottagare av

hemvårdsstöd 2013-2015, före den nya landskapslagen och 2016-2018 efter den nya landskapslagen vad gäller det grundläggande och partiella hemvårdsstödet. Utökat hemvårdsstöd infördes som en ny stödform fr o m 2016.

Tabell 6. Mottagare av grunddel, partiellt stöd 2013-2018, utökat stöd 2016-2018.

Antal mottagare under året	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Grunddel	636	630	629	438	529	497
Partiellt	183	167	148	137	163	156
Utökat stöd	-	-	-	337	257	267

Källa: ÅSUB 2018

Fråga 9 avsåg den totala summan på hemvårdsstödet som kan bestå av olika kombinationer av hemvårdsstödet olika delar. Av resultattabellen framgår att den vanligaste summan är 500 e/månad (motsvarande grunddelen), därefter 125 euro (motsvarande partiellt hemvårdsstöd) och som tredje vanligast kombinationer av grunddel och någon annan form av hemvårdsstöd. Resultatet är tyvärr svårsläst.

Fråga 10 och fråga 11 kartlade utbildningsnivån på mottagare av hemvårdsstöd samt partners utbildningsnivå. Av de 133 svarande, där 91% var kvinnor och 9% män, var utbildning på universitet/högskolenivå den vanligast förekommande, följt av gymnasienivå, yrkeshögskolenivå och minst antal med examen från grundskola, motsvarande 5 personer.

Vad gäller partners utbildningsnivå var det vanligast med gymnasienivå, därefter universitets och högskolenivå samt yrkeshögskolenivå.

I publikationen På tal om jämställdhet Åland 2017, framkommer att utbildning i stor utsträckning lägger grunden för yrkeslivet, och kvinnorna har nu gått om männen när det gäller utbildningsgrad om man ser till hur stor del av befolkningen som har avlagt examen utöver grundnivå.

Fråga 12 efterhörde åsikter vad gäller längden på det nuvarande systemet med hemvårdsstöd, då det är möjligt att lyfta hemvårdsstöd tills barnet fyller 3 år. Frågan uteslöt därmed det partiella stödet som kan lyftas för barn i årskurs 1 och 2. Frågan kan därtill tolkas olika, då svarsalternativen för kort och borde förlängas kan anses avse samma sak, vilket behöver beaktas.

Av de svarande var merparten, c 57%, av åsikten att tills barnet är 3 år är lagom, c 21 % av de svarande ansåg att perioden för hemvårdsstöd borde förlängas, c 13% kunde inte ta ställning och c 10 % ansåg att perioden är för kort.

En till viss del motsvarande fråga har ställts 2013 i en omfattande undersökning i riket där över 3000 mammor och över 2000 pappor svarade på alternativen: hemvårdsstödet borde tas bort helt, borde förkortas, borde förlängas, delas på hälften mellan föräldrarna, papporna borde vara mera hemma med hemvårdsstöd. Hälften av de svarande ansåg att perioden för hemvårdsstöd borde förlängas.

(källa: Salmi et al 2017)

Fråga 13 avsåg nuvarande nivåer på hemvårdsstödet och om de borde sänkas, är på lämplig nivå, borde höjas eller om svarande inte kan ta ställning. C 68% eller 91 personer av de svarande ansåg att stödet borde höjas, följt av att 18% tyckte att det var på lämplig nivå och c 13% kunde inte ta ställning. 1 person ansåg att hemvårdsstödet borde sänkas.

3.3. Frågorna 14-17 och sammanställningen av svaren

Frågorna 14-17 handlade om vilka faktorer som bidragit till respondentens beslut att ansöka om hemvårdsstöd, man kunde välja att svara kort (ja eller nej), men även skriva mer än så. Vad gäller antalet informanter varierar dessa per fråga, och är i regel färre än vid frågorna 1-13.

Ytligt sett kan alla kvalitativa metoder beskrivas på ungefär samma sätt, nämligen att de sammanfattar ett textmaterial med hjälp av tematisering, kategorisering, så att dess innebörd framstår klarare och mer koncentrerad. (källa: Wedin et al 2003)

I sammanfattningen av svaren på frågorna redovisas återkommande teman genom kategorisering av svaren. Informanternas egna citat ingår i svaren på frågorna 14-17.

Faktorer som bidrog till ditt beslut att ansöka om hemvårdsstöd

Fråga 14 handlade om den ekonomiska situationen påverkade beslut vad gäller hemvårdsstödet, och det framkom att familjens ekonomiska situation påverkade i allra högsta grad vad gäller beslut om att ansöka om hemvårdsstöd. Svaren kan kategoriseras enligt följande:

1) går att klara sig på en lön och hemvårdsstöd

"Familjen har god ekonomi, endast huslån som snart är betald, min lön är låg, partners hög"

"Vi behöver stödet för att klara oss ekonomiskt"

"Är ekonomiskt möjligt för oss att en är hemma med barnet, det är väl just den ekonomiska biten som väger mest och bestämmer om man ska vara vårdledig eller inte"

"Tack vare min mans lön klarar vi oss bra med en lön och hemvårdsstöd"

"God, inga problem med pengar"

2) är svårt men vi gör det ändå och jobbar extra, tar av besparingar, har amorteringsuppehåll mm

"Ingen chans att överleva på hemvårdsstöd men liten hjälp så att åtminstone en förälder kan arbeta deltid"

"Blir ganska tigt att leva på en lön och hemvårdsstöd och barnbidrag"

"Det är svårt att klara sig på en lön. Båda jobbar och vi har en privat dagmamma, släkt och vänner som ställer upp. Vi har huslån vi amorterar på"

"Ja hemvårdsstödet är en bidragande faktor att vi kan leva på en lön under småbarnsåren"

"Ja, alla inkomster räknas då endast en förälder arbetar och skall man ha någon möjlighet att fortsätta amovera på lån är detta stöd nödvändigt"

3) övrigt, såsom klar prioritering av att vara hemma med barnen

"Vi vill inte sätta yngsta barnet på dagis så tidigt, vi hinner vara ifrån varandra resten av livet. När barnen är små vill man vara med dem så mycket som möjligt. Ekonomin känns dock väldigt ansträngd och går nätt och jämnt runt, men tänker dagligen att vi är fattiga men lyckliga."

"Vi vill vara en så stor del hemma som möjligt av barnens första år, även dagissituationen i kommunen gör att vi valt att hålla barnen hemma trots ansträngd ekonomi"

"Är möjligt att leva på en lön och utökat hemvårdsstöd samt en period på 500 e. Är förstå knapert med huslån men vi tog amorteringsfritt en period. Tycker vi är väldigt privilegierade som får bidrag för att vara hemma med barn."

"Ja, utan hemvårdsstöd hade det inte varit lätt/möjligt att vara hemma så länge med barnen, men med ett högre hemvårdsstöd hade vi kanske prioriterat att vara hemma med dem ännu längre, hela 3 år då"

Fråga 15 efterhörde de svarandens arbetssituation, inkluderat studier och arbetslöshet.

Av 88 svarande, svarade 6 personer att situationen vad gäller arbete påverkat beslutet, 5 att det inte

påverkat. 37 uppgav att de har en fast anställning, 17 personer av de svarande har deltidsarbete och 6 personer uppger att de under perioden av hemvårdsstöd arbetar som inhoppare, arbetar ströddagar, har flexibla arbetstider, jobbar helger och kvällar och på grund av ekonomiska orsaker jobbar under perioden de är mottagare av hemvårdsstöd. 5 har uppgett sig vara arbetslösa, 4 studerar, 3 är sjukskrivna, 2 uppgav sig vara egenföretagare, 3 personer uppger kombinationer såsom studerande med hemvårdsstöd.

Av de olika stöden inom hemvårdsstödet är det endast vid utökat hemvårdsstöd som lagen tydligt begränsar vårdnadshavarens möjlighet att arbeta vid sidan om. En vårdnadshavare som själv vårdar sitt barn och inte nyttjar barnomsorg för vården av barnet och som inte förvärvsarbetar har rätt till ett utökat hemvårdsstöd tills barnet fyller 3 år. Det utökade hemvårdsstödet är 700 euro per kalendermånad enligt 9 § i landskapslag (2015:68) om hemvårdsstöd.

På **fråga 16** som handlade om hur den svarandes arbete är ordnad då svarande är hemma med hemvårdsstöd. Av 91 svarande på denna fråga uppgav c 40 % att det finns en vikarie på arbetsplatsen och för 15,5 % var arbetsuppgifterna överförda på andra anställda. 14 % har ingen vikarie på sitt tidigare arbete och 11 % av de svarande uppger sig jobba deltid varav en del lyfter partiellt hemvårdsstöd. 11% av de svarande skriver att de är arbetslösa (har inget arbete att gå tillbaka till , har ingen fast anställning). 8,5 % av de svarande faller under kategorin övrigt där svar som studerande, egen företagare, pusslar och arbetar hemifrån samt vet inte ingår.

Fråga 17 efterhörde familjesituationen och om den påverkat beslut om hemvårdsstöd. Av de 98 svaranden var det ungefär hälften som lyfte fram vikten av stöd och hjälp från framförallt släkten som en bidragande faktor till att få familjelivet och livspusslet att fungera.

"Har mycket hjälp av morföräldrar och vänner, det skulle ALDRIG fungera utan den hjälp vi har "

"Min svärmor är pensionär och umgås gärna med sina barnbarn, så vi får den hjälp vi behöver. Även andra av våra vuxnas familjemedlemmar ställer upp när det behövs"

" Vill vara hemma en större del av deras första år, har delvis hjälp av farföräldrar som möjliggör litet inhopp på jobb.

Ca 18 % av de svarande lyfte fram faktorer som att ge barnen en trygg och stressfri start på livet, föräldrarna vill vara hemma när barnen är små.

"Ja, det inverkar mest på mitt beslut. Vill möjliggöra för mitt barn att vara hemma med förälder så länge som (ekonomiskt) möjligt samt även att få vara hemma när småsyskon kom till familjen."

"Vill ha möjlighet att vara hemma då min äldsta son som går i årskurs 1 kommer hem från skolan så han inte behöver vara ensam så länge."

Ja, jag kände att jag ville vara hemma så länge som möjligt medan vårt barn är litet. Det är litet tufft ekonomiskt men det är det ändå värt."

Ca 17% av de svarande uppger avsaknad av släkt på Åland, eller om det finns släktingar på Åland så har de fullt upp och inte möjlighet att hjälpa. De svarandes beslut om hemvårdsstöd har i högre grad påverkats än inte påverkats, av den rådande familjesituationen inklusive möjligheter till hjälp och stöd.

Fråga 18 handlade om situationen inom den kommunala barnomsorgen påverkat beslut om hemvårdsstöd. I denna enkätundersökning (n=88) är det många som ännu inte tänkt på kommunal barnomsorg. 43 av 88 svarande har såväl positiv inställning som god erfarenhet av barnomsorgen.

"ja, vi har fått plats på barnomsorgen där vi velat"

"Fungerat perfekt för oss! Borde dock vara så att man i stan kan ha 80% dagisplats alternativt att man betalar för antalet timmar man använder dagis."

14 av 88 svarande framför viss tveksamhet och åsikter som att de hellre vill vårda sina barn hemma,

och även avsaknad av familjedagvård framkommer i svaren. Några svarade att de anser att det är barnets rätt att få vara hemma så länge som möjligt.

"Ja barnet är för litet för att gå på dagis anser vi, dagis stressar barn."

"Fanns plats men vill att barnet fick möjlighet att vara hemma med sina föräldrar länge."

Fråga 19, hur anser du att uttaget av hemvårdsstödet påverkar arbetsfördelningen vad gäller hushållsarbetet mellan de vuxna i hemmet, besvarades av 99 informanter. Hemvårdsstödet i sig påverkar inte arbetsfördelningen enligt svaren.

För informanterna verkar det vara väldigt naturligt att den som är hemma med barnen (med hemvårdsstöd) gör större delen av hushållsarbetet.

"Jag som kvinna/mamma har gjort största delen, men det har varit en ok uppdelning under denna tid. Den (jag) som jobbar mindre tar mer ansvar i hushållet, såsom tvätt, disk, matlagning och städning, annars hjälper alla varandra."

"Den som är hemma sköter det i stort"

"Naturligtvis blir det mer hushållsarbete för den som arbetar mindre och lyfter hemvårdsstöd. Okej för mig och anser det inte vara en kvinnofälla utan kvinnolycka iaf för mig 😊"

Många av svaren lyfter fram en medvetenhet om fördelningen av sysslorna i hemmet.

"När jag var hemma var det definitivt mer och det höll i sig när vi båda jobbade sen efter första barnet. Nu har pappan varit hemma mer och börjar få bättre koll och förståelse."

"Den som är hemma har haft huvudansvaret oavsett vem som är hemma för tillfället"

"För tillfället fördelas hushållsarbetet lika under rådande omständigheter. För övrigt görs en stor del av hushållssysslorna av hemmavarande förälder, och frigör "fritid" då hela familjen är samlad."

"Den som är hemma med hemvårdsstöd gör de flesta sysslorna i hemmet men ej ett krav från den andra yrkesarbetande föräldern (men det är lätt hänt att den hemmavarande föräldern tar större ansvar för hemmet också under helger och semestrar)"

"Hemvårdsstödet påverkar inte alls! Vi fördelar hushållsarbetet 50/50. Litet fler dagishämtningar för mig som jobbar mindre men det är väl meningen?!"

Fråga 20 efterfrågade övriga synpunkter på hemvårdsstödet. Informanterna valde själva vad de ville lyfta upp och svaren är därför av särskilt intresse. De 87 svaren indelades i följande kategorier, en del av svaren passade in på flera av kategorierna

- Ekonomiska aspekter
- Positiva faktorer
- Jämställdhetsfaktorer
- Att få vara hemma med sina barn
- Förslag till förändringar vad gäller hemvårdsstödet

1. Vad gäller de ekonomiska aspekterna av hemvårdsstödet, är det många i den här svars-kategorin som anser att hemvårdsstödet är för lågt. Hemvårdsstödet diskuteras mot övrig service i samhället och existerande system. Åsikter om att skatteprocenten är för hög framkommer och hemvårdsstödet belopp jämförs med arbetslöshetsersättningen. Man anser att den svenska modellen är bättre och att det utökade hemvårdsstödet på 700 e under max 8 månader borde vara valbart för den ena, den andra eller båda vårdnadshavare. Att fritidshemsverksamheten borde betalas enligt timtaxa är en annan åsikt som framförs. Flera av de svarande anser att föräldraledigheten borde vara längre.

2. De positiva faktorerna med hemvårdsstödet framkommer genom att flera uppger att de är väldigt tacksamma för att det finns, att hemvårdsstödet är bra och på lagom nivå. Man lyfter även upp det

utökade stödet, och jämför med fastlandet där motsvarande utökat stöd inte finns.

"Bra att hemvårdsstödet finns och att det tar hänsyn till att alla familjer är olika, det skall absolut inte tas bort och heller inte sänkas. Betyggande att Åland ser värdet av det .."

3. Vad gäller fördelningen mellan kvinnor och män när det gäller att vara hemma på hemvårdsstöd, är det flera av informanterna som lyfter fram de ekonomiska aspekterna

"Det vore oerhört viktigt för samhället att män också kan vara hemma, hellre kortare tider och mer pengar än många år."

"Det utökade hemvårdsstödet är alldeles för lågt för att männen ska "lockas" vara hemma. Löneklyftorna är stora."

"Hemvårdsstödet är för lågt för att bidra till jämställdhet mellan heterosexuella föräldrar, dvs den som tjänar minst blir enklast hemma eftersom familjen förlorar minst på det i reda pengar. Det är pengarna först och främst som styr familjerna när ekonomin blir mer ansträngd som den blir med barn, och den som drabbas är den som stannar hemma längst dvs den som tjänar minst dvs oftast kvinnan. Vi har aktivt jobbat emot det och ändå delat lika på uttaget av hemvårdsstöd men känner INGEN annan som gjort samma uppdelning."

"Det som är synd med hemvårdsstödet är du måste ha en person som försörjer familjen"

"Jag och min sambo har delat tiden på hälften, hon var hemma första delen och jag den senare tills dottern började dagis och vi delade även sonens tid lika. Vi skulle verkligen uppskatta en högre summa så vi kan ha möjlighet att vara längre hemma med våra barn."

4. Att få vara hemma med sina barn är en aspekt som informanterna framför på olika sätt. Man anser att det är viktigt att ge barnet en lugn första tid i hemmet, att kunna vara hemma med sitt barn när de är små är återkommande svar. En del skriver att man inte vill att barnen skall vara så långa dagar på daghem och skola utan att det känns viktigt att få tillräckligt med tid med barnen då de är små.

"Är tacksam att vi kan vara hemma länge med barnen, är bra för både barn och föräldrar. Hoppas fler gör valet/har möjlighet till det! Vet inte om högre hemvårdsstöd kunde bidra till att föräldrar är hemma längre med sina barn, enligt mig är det bra om barnen kan vara hemma minst 3 år. .. Barn behöver ett tryggt hem och vuxna att tillbringa sina första år även om vi har jättefin och bra dagvård. Så tack för att vi kan få hemvårdsstöd mm!"

5. Föräldrarna framför även konkreta förslag angående hemvårdsstödet:

"Tycker att hemvårdsstödet borde vara högre så också personer med låg inkomst har möjlighet att stanna hemma. Det borde vara så att det som tjänar mycket borde få litet mindre hemvårdsstöd och de som tjänar litet borde få litet högre. Då blir det lika för alla och så borde inte hemvårdsstödet vara skattepliktig inkomst"

"Att hemvårdsstödet går att få om barnet vårdas hemma och att det ändå går att jobba som i mitt fall 50% och 80% har varit jättebra. Dock tycker jag att hemvårdsstödet borde vara större. Alternativt tänka på den svenska modellen där det känns som om det blir mer jämställt mellan man och kvinna vem som är hemma med barnen"

"Det skulle underlätta om det var litet större summor och lättare att leva på men förstår att det kanske inte är tanken men mer som ett komplement till den lön man har. Någon typ av tillägg för ensamförsörjare skulle vara bra men har förståelse för att det finns gränser för hur stora stöd staten ger"

"Att man kunde få det utökade hemvårdsstödet 700 e och ändå kunna jobba så mycket man vill om man är villig att jobba och lyckas pussla ihop det med barn hemma borde man uppmuntras till det. Min åsikt är att man skulle kunna välja om den ena föräldern eller båda delar på utökat hemvårdsstödet. Delat på 8 månader hur de vill istället för 4 var"

”Vi tycker att hemvårdsstödet borde vara möjligt att lyfta för mor- och farföräldrar så man kunde vårda barnen i hemmet med deras hjälp på ett bra sätt”

”Hemvårdsstödet borde finnas fram till förskolan. .. Det borde uppskattas mera och vara generösare mot dem som tar ut hemvårdsstöd.. vi vill ha möjlighet att ha våra barn hemma och hemvårdsstödet är onekligen en hjälp, jag jobbar extra också så hemvårdsstödet är inte min enda inkomst”

”Hemvårdsstödet upp till 2 eller 3 år borde höjas så ensamstående kan vara hemma, sedan lägre efter 2-5 år”

3.4. Svar från de åländska kommunerna på frågor gällande hemvårdsstödet

I samband med denna kartläggning av hemvårdsstödet och utvärderingen av landskapslagen kontaktades även samtliga åländska kommuner i juni 2019. Frågorna skickades per e-post till alla kommuner. På Kökar och på Sottunga fanns inga mottagare av hemvårdsstöd och man svarade därför inte på frågorna, 12 av de 14 övriga kommuner svarade.

De fem frågorna (se bilaga 3) omfattade bl a frågor om eventuella skillnader märkts sedan den nya landskapslagen om hemvårdsstöd, t ex vad gäller efterfrågan på platser inom barnomsorgen och nyttjande av den inkomstbaserade tilläggsdelen.

Den nya landskapslagen har varit i kraft sedan 1.1.2016, vilket utgör en relativt kort tid för en utvärdering av lagen. Kommunernas kostnader för hemvårdsstödet har ökat vilket var förväntat och i enlighet med de beräkningarna som gjordes.

I lagförslaget LF 22/2014-2015 framgår att de höjda stödbeloppen och de nya stödformerna skulle komma att kräva förhöjda budgetanslag i kommunerna. Den föreslagna höjningen av befintliga stöd med 28% innebär en kostnadsförhöjning med 588 000 euro/år, uträknat på kommunernas bokslut för 2013 för det lagstadgade stödet. De föreslagna nya stöden i lagförslaget innebär totalt en kostnadsökning på 324 000 euro per år, sammanlagt blir kostnaderna för reformen ca 900 000 euro. (källa: LF 22/2014-2015)

Nedanstående tabell med uppgifter från ÅSUB ger en helhetsbild vad gäller kommunernas kostnader för hemvårdsstödet sedan 2013, omfattande alla kommuner. Ur tabellen framgår att kommunernas kostnader för hemvårdsstödet under perioden 2016-2018 var c 3 miljoner per år, medan motsvarande för perioden 2013-2015 var c 2,2 miljoner per år. Uppgifterna för 2018 är preliminära.

Tabell 7. Kostnader för hemvårdsstödet 2013-2018

Källa: ÅSUB	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Åland totalt	2 235000	2 287000	2 189000	3 040000	3 026000	3 113000

Emedan antal mottagare av hemvårdsstöd ökat från 2015 (786 mottagare) till 2018 (892 mottagare) ställdes frågan om efterfrågan på barnomsorg varierat (minskat, ökat) eller varit densamma under perioden 2015-2018. Kommunerna svarar på olika sätt och svaren borde även granskas i förhållande till det totala antalet barn i kommunen per år (som ju även påverkas av in- och utflyttning) för en mer heltäckande bild, vilket inte gjorts inom ramen för denna sammanfattning.

Eckerö, Föglö, Kumlinge och Sund uppgav att efterfrågan på barnomsorgsplatser inte förändrats.

Sund påpekar dessutom att efterfrågan ändå varierar beroende på hur många barn som föds, vilket märks i en så liten kommun som Sund.

Hammarland uppger att antalet barn på daghem minskat sedan 2017, i Lumparland har kommunens barnkullar åren 2015-2018 minskat och därför har antalet barn i barnomsorgen följaktligen minskat. I Geta har efterfrågan ökat då många barn fötts under åren 2015-2018. Jomala, Lemland och Mariehamn uppgavs att efterfrågan på platser i barnomsorgen ökat. Lemland påpekar i sitt svar att Lemland är en inflyttningskommun för barnfamiljer och kommunen har de senaste åren utökat platsantalet inom barnomsorgen. Man påpekar också att tillfälliga variationer förekommer alltid och i vissa perioder väljer föräldrar hemvårdsstöd och i vissa perioder föredras kommunal barnomsorg. Vårdö kommun uppger att efterfrågan på platser i barnomsorgen minskat, och Saltvik redovisar antal barn i barnomsorgen, som var 95 barn (2015), 92 barn (2016), 108 barn (2017) och 100 barn (2018).

Vad gäller den inkomstbaserade tilläggsdelen kan man se att totalt sett har kostnaderna och antalet mottagare ökat under perioden 2015-2018. Kommunvis varierar svaren, som exempel kan nämnas Mariehamn som år 2015 uppger 23 mottagare av hemvårdsstödet tilläggsdel per månad, till en kostnad av ca 44 000 euro medan 39 personer per månad år 2018 erhöll tilläggsdel till en kostnad av ca 112 000 euro.

I Hammarland var det 12 personer år 2015 som lyfte tilläggsdelen till en kostnad på c 12 600 euro medan det var 16 personer år 2018 till en kostnad på c 16 400 euro. I Sund lyfte 3 personer tilläggsdel 2015 till en summa på 3 100 e, medan motsvarande uppgifter för 2018 var 2 personer till en kostnad av c 1780 e, dvs en minskning.

Innan lagändringen var tilläggsdelens fulla belopp 70% av 390 euro/månad om familjens skattepliktiga inkomst inte översteg 777 euro per månad. Efter att den nya lagen trädde i kraft utgör tilläggsdelens fulla belopp 350 euro/månad om de skattepliktiga inkomsterna är lägre än 1050 euro per månad. ÅSUB för statistik utifrån antalet stödmånader med tilläggsdel.

Vad gäller vilken del av hemvårdsstödet som används mest, svarar 12 av 12 kommuner att det är det grundläggande hemvårdsstödet (500 euro/månad). Det utökade hemvårdsstödet (700 euro/månad) kommer på andra plats i kommunernas svar.

Frågan som gällde hur många platser som den kommunala barnomsorgen skulle behövas utökas med om hemvårdsstödet inte fanns, besvarades på olika sätt. En del av svaren utgår från att antalet barn där föräldrarna lyfter hemvårdsstödet grunddel = antal mer platser som kommunen i så fall skulle behöva. Andra svarar att det är omöjligt att veta hur många av föräldrarna till 9-månaders barn skulle nyttja kommunal dagvård, om hemvårdsstödet inte fanns som ett alternativ. 3 mindre kommuner svarar att de redan idag har kapacitet att ta emot flera barn på kommunens daghem.

I kommunernas svar förs åsikter fram om att hemvårdsstödet olika delar är svåra att överblicka; vårdnadshavare vet inte alltid vad de har rätt till och förvaltningen ägnar avsevärd tid till att informera och stödja de som ska ansöka om hemvårdsstöd. Det finns många olika varianter och kombinationer och det är svårt, åtminstone i mindre kommuner att få rutin på handläggningen. Man anser att hemvårdsstödet enligt landskapslagen 2016:58 har blivit mer svårbegripligt och komplext ur såväl vårdnadshavar- som handläggarperspektiv.

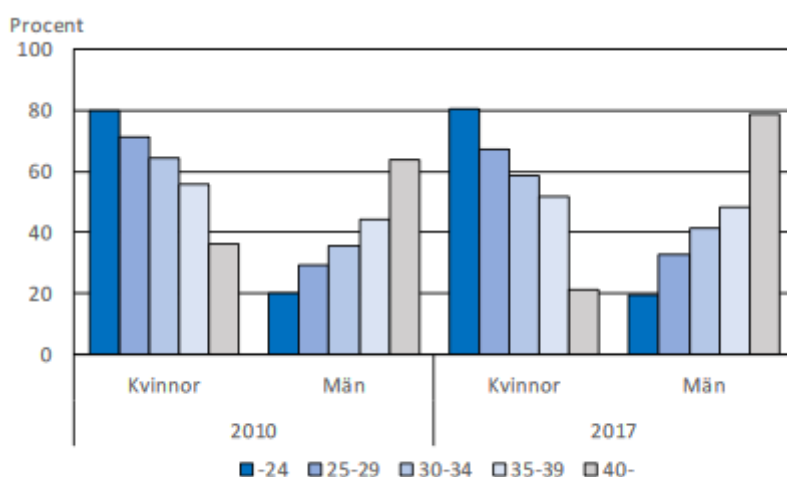
Vissa förslag till förändringar framkommer också, t ex att det borde utredas om ett högre belopp kunde betalas ut under en kortare tid direkt efter föräldrapenningsperioden, så att hemvårdsstödet skulle vara ett faktiskt alternativ för fler.

4. Diskussion och sammanfattning

Ur landskapsregeringens budget för 2019 framkommer att en utvärdering av landskapslagen om hemvårdsstöd (2015:68) planeras att genomföras under år 2019. Lagens syfte är att skapa ett mer jämställt och flexibelt hemvårdsstöd anpassat till dagens arbetsmarknad. Med barnets bästa som utgångspunkt syftar lagen till att ge vårdnadshavare valfrihet och därmed goda förutsättningar att förena föräldraskap och yrkesarbete.

Hemvårdsstödet i sig utgör inget isolerat fenomen utan uttaget av hemvårdsstöd kan påverkas till exempel av sysselsättningsfaktorer (inklusive studier och arbetslöshet), nivån på stödformerna, tillgång på kommunal barnomsorg, familjens sammansättning såsom antal och ålder på barnen, familjens ekonomiska förutsättningar, samhällets sociala normer, önskad levnadsstandard, villkor i arbetslivet, tillgång eller avsaknad av ett socialt nätverk för hjälp och stöd under småbarnsåren och sist men inte minst familjens högst privata preferenser när det kommer till både arbetsliv och familjeliv, och kombinationen av de båda.

Löneskillnaderna i arbetslivet kan påverka beslut om fördelning av föräldraledighet och ansvar för vård av familjens barn eftersom ersättningarna till stor del är inkomstbaserade.

Källa: FPA

Figur 3. Fördelningen mellan kvinnor och män i olika åldersgrupper som mottagit föräldradagpenning

Männens andel har ökat i alla åldersgrupper förutom i åldern -24 år, som varit konstant. De i åldersgruppen 40+ har den största ökningen.

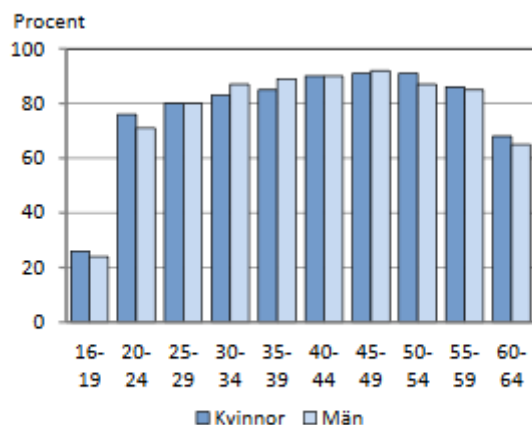
(källa: ÅSUB Kvinnor och män i samhälle och arbetsliv, förändringar under 2010-talet)

Männen har fortfarande högre lön inom alla yrkesgrupper inom den privata sektorn. Skillnaderna är störst inom de yrkesgrupper och befattningar där lönerna allmänt sett är högst.

Arbetsmarknaden har en central betydelse för kvinnors och mäns ekonomiska situation. Den största delen av inkomsterna utgörs av förvärvsinkomster som i sin tur ligger som grund för sjukersättningar och framtida pensioner. Kvinnor och män deltar i ungefär lika stor grad i arbetslivet. Kvinnornas sysselsättningsgrad har de senaste åren varit något högre än männens, se figur 4. Det finns däremot stora olikheter mellan könen när det gäller vad man arbetar med, såväl när det gäller näringsgren och sektor som yrke och tjänsteställning.

(källa: På tal om jämställdhet 2017, ÅSUB och LR)

Sysselsättningstal efter ålder 2014

Källa: Statistikcentralen

Figur 4. Sysselsättningstal efter ålder 2014

26% av alla mottagare av hemvårdsstöd i maj 2019 valde att svara på enkäten. Om de är representativa för hela gruppen mottagare av hemvårdsstöd är svårt att bedöma.

Vad gäller om lagens syfte uppnåddes- goda förutsättningar att förena föräldraskap och yrkesarbete med ett mer jämställt och flexibelt hemvårdsstöd, är också utifrån denna sammanfattning svårt att bedöma. Jämförelsematerial i form av tidigare enkätundersökning saknas och närmare definitioner över vad som avses med t ex goda förutsättningar att förena föräldraskap och yrkesarbete finns inte i förarbetena till nuvarande lag.

Vad gäller arbetsfördelningen hemma verkar det vara naturligt att den som är hemma gör mer av hushållsarbetet. Frågan om hur perioder av såväl föräldrapenning och vårdledighet med hemvårdsstöd eventuellt inverkat på arbetsfördelningen i hemmet, kunde med fördel ställas på nytt om några år: blev arbetsfördelningen i hemmen på sikt mer jämlik i de hushåll där båda föräldrar varit hemma och tagit hand om barnen jämfört med hushåll där bara den ena föräldern varit hemma. Vissa informanter uttryckte att partnern fått större förståelse efter att själv ha varit hemma.

En konsekvens av lagen bedömdes sannolikt vara att fler vårdnadshavare skulle få en ökad ekonomisk möjlighet att stanna längre hemma med sina barn, och lagförslaget bedömdes därmed ha en jämlikhetskonsekvens. Det slås fast att ifall lagförslaget skulle medföra att antalet män som lyfter hemvårdsstöd ökar, har förslaget en direkt jämställdhetskonsekvens. Genom att införa ett utökat hemvårdsstödet eftersträvade man att öka antalet vårdnadshavare, i synnerhet antalet pappor som stannar hemma för att vårda sina barn själva. (LF 22/2014-2015)

Det som kan konstateras är att

- antalet mottagare av hemvårdsstöd ökat
- männens andel av mottagarna av hemvårdsstöd har ökat
- kommunernas kostnader för hemvårdsstödet har ökat

Många av respondenterna, som till 100% var personer som mottar hemvårdsstöd, prioriterar att vara hemma med barnen under småbarnsåren, med hjälp av hemvårdsstödet. En del av de svarande kompletterar vårdledigheten med bl a deltidsarbete men även socialt stöd av släkten, god planering och framförhållning vad gäller ekonomin, möjliggör perioden hemma. En del av respondenterna uppger att familjen har god ekonomi, även under perioden av hemvårdsstöd.

Källförteckning:

Haataja, A., Airio, I., Saarikallio-Torp, M., Valaste, M. (2016) Lapsiperheet ja perhepolitiikka 2000-luvulla. Helsingfors: Folkpensionsanstalten.

Kontula, O. (2018). Perhebarometri/ familjebarometern 2018. 2020-luvun perhepolitiikka. Helsingfors: Befolkningsförbundet.

Miettinen, A., Rotkirch, A. (2017) : Tre myter om familjeledigheterna, en jämförelse av föräldraledigheterna i de nordiska länderna. Tankesmedjan Agenda.

Närvi, J. (2018) Pappa sköter eller gör han det? Resultat av befolkningsenkät och intervjuer om pappors användning av familjeledigheter. Helsingfors: Institutet för hälsa och välfärd.

Räsänen, T., Österbacka, E., Valaste, M., Haataja, A (2019) Barnavårdsstödens inverkan på mammornas arbetskraftsdeltagande. Helsingfors: FPA.

Salmi, M., Närvi, J. (Rapport 4/2017): Perhevapaat, talouskriisi ja sukupuolten tasa-arvo. Helsingfors: Institutet för hälsa och välfärd.

Wedin, L., Sandell, R. (2003) Psykologiska undersökningsmetoder. Lund: Studentlitteratur

Ålands statistik och utredningsbyrå (2018) Kvinnor och män i samhälle och arbetsliv, förändringar under 2010-talet. Jämställdhetsbilaga till landskapets budget 2019.

Ålands statistik och utredningsbyrå (2018) Statistisk årsbok 2018

Ålands statistik och utredningsbyrå och Ålands landskapsregering(2017): På tal om jämställdhet

Ålands statistik och utredningsbyrå (2019), Familjer och hushåll 31.12.2018, Statistikmeddelande

Ålands statistik och utredningsbyrå (2019), Verksamhet inom kommunernas socialtjänst

Elektroniska källor:

www.findikaattori.fi

www.fpa.fi

www.regeringen.se

www.vaasa.fi

www.nav.no

www.dst.dk

www.ttl.fi/sv

www.wikipedia.se

Övrigt

Ett inkluderande och kunnigt Finland – ett socialt, ekonomiskt och socialt hållbart samhälle.

Förhandlingsresultat om regeringsprogrammet 3.6.2019. Statsrådet

Ålandstidningen 27.9.2019: Arbetsgivare föreslås bli familjevänligare.

Lagar, lagförslag och betänkandenLagförslag nr 22/2014-2015 om förnyat hemvårdsstöd

Social- och miljöutskottets betänkande nr 11/2014-2015

Landskapslag (2015:68) om hemvårdsstöd (2015:68)

Landskapslag (1985:50) om stöd för vård av barn i hemmet

Barnomsorgslag (2011:86) för landskapet Åland

Lagförslag nr 28/2018-2019 om ny landskapslag om barnomsorg och grundskola

Arbetsavtalslag (FFS 55/2001)

Lag om stöd för hemvård och privat vård (FFS 1128/1996)

Sjukförsäkringslag (FFS 1224/2004)

7. Hushållets sammanlagda löneinkomst före skatt, avser även inkomst från företagverksamhet
- 1000-2000 €/månad
 - 2000-3000 €/månad
 - 3000-4000 €/månad
 - 4000-5000 €/månad
 - mer än 5000 €/månad
8. För närvarande lyfter jag hemvårdsstöd enligt följande, kryssa i alla gällande alternativ
- Grundläggande hemvårdsstöd
 - Utökat hemvårdsstöd
 - Hemvårdsstöd för flerlingsfamiljer
 - Syskontillägg till hemvårdsstödet
 - Inkomstbaserad tilläggsdel
 - Hemvårdsstöd för syskon
 - Partiellt hemvårdsstöd
 - Hemvårdsstöd för adoptivföräldrar
9. Totalt hemvårdsstöd före skatt, per månad (maj 2019)
- _____ € /månad
10. Utbildningsnivå (mottagare av hemvårdsstöd, högsta erhållen utbildning)
- grundskola
 - yrkesskola, gymnasium/yrkesgymnasium
 - yrkeshögskola
 - universitet/högskola
11. Utbildningsnivå (min partner, högsta erhållen utbildning)
- grundskola
 - yrkesskola, gymnasium/yrkesgymnasium
 - yrkeshögskola
 - universitet/högskola
12. Jag anser att nuvarande system med möjlighet att erhålla hemvårdsstöd tills barnet är 3 år tidsmässigt är
- för kort
 - lagom
 - borde förlängas
 - kan inte ta ställning
13. Jag anser att nuvarande nivåer på hemvårdsstödet
- borde sänkas
 - är på lämplig nivå
 - borde höjas
 - kan inte ta ställning

Frågorna 14-17 handlar om vilka faktorer som eventuellt bidrog till ditt beslut att ansöka om hemvårdsstöd. Du kan välja att svara ja eller nej, men skriv gärna mera.

14. Familjens ekonomiska situation (t ex möjlighet att leva på en lön och hemvårdsstöd, amorteringar på lån)

15. Min nuvarande arbetssituation, här avses även studier, arbetslöshet (t ex fast eller tillfällig anställning, trivsel med studierna eller arbetet)

16. Hur är ditt arbete ordnat medan du är hemma med hemvårdsstöd (t ex arbetsgivaren anställt vikarie istället för mig, arbetsuppgifterna överförda på andra anställda)

17. Familjesituationen (t ex barnets eller barnens ålder, möjlighet att få hjälp och stöd av familj och släkt, ensamstående förälder)

18. Situationen inom den kommunala barnomsorgen (t ex möjlighet att få barnomsorgsplats på önskad enhet)

19. Hur anser du att uttaget av hemvårdsstöd påverkat fördelningen av hushållsarbetet mellan de vuxna i ditt hem?

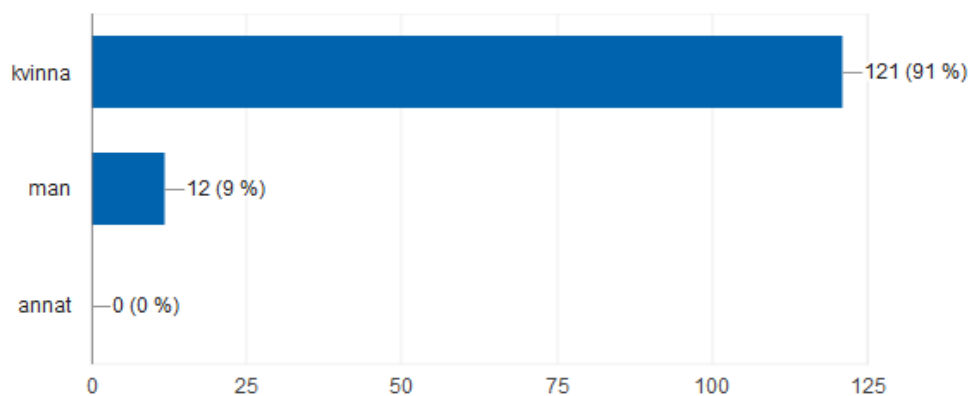
20. Övriga synpunkter vad gäller hemvårdsstödet (t ex övriga faktorer än de ovannämnda som bidragit till ditt beslut att ansöka om hemvårdsstöd)

Använd gärna baksidan av pappret om du vill skriva mera.

Bilaga 2, Figurer med svaren frågor 1-13

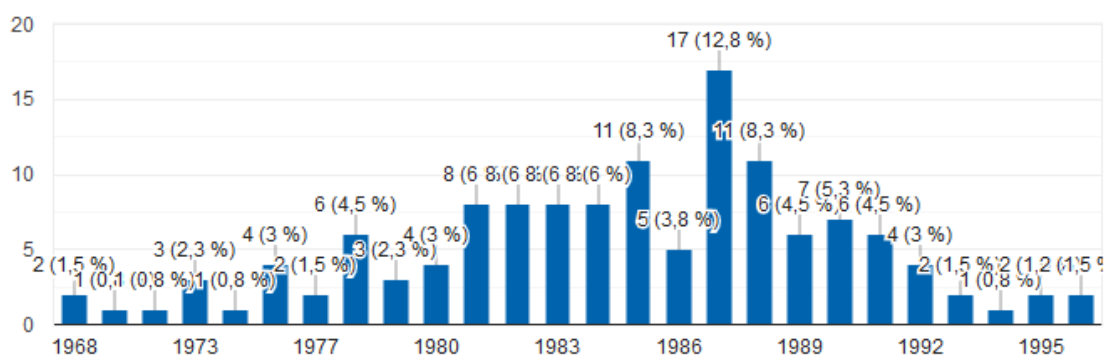
1. Grunduppgifter (kön)

133 svar

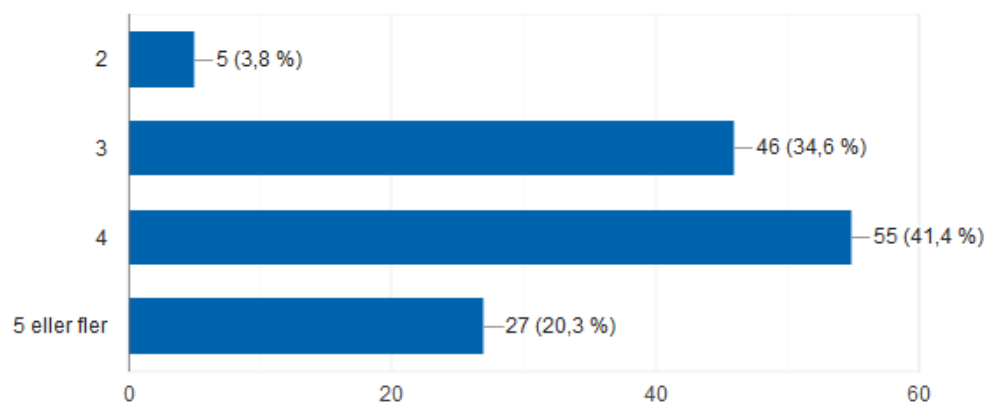
2. Mitt födelseår

133 svar

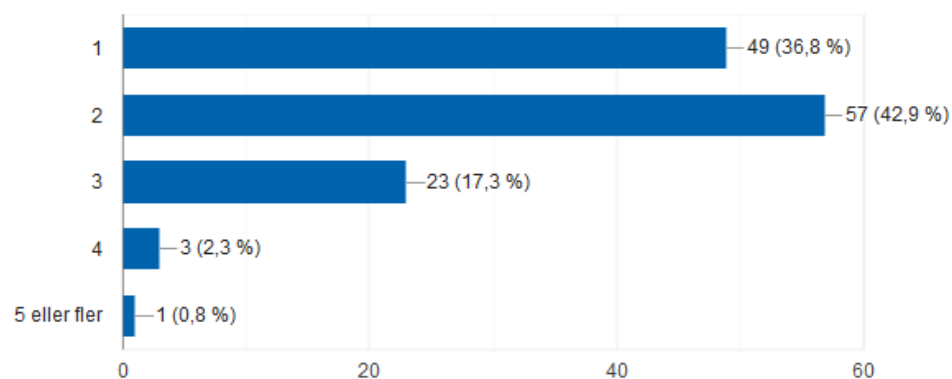
3. Antal personer i familjen

133 svar

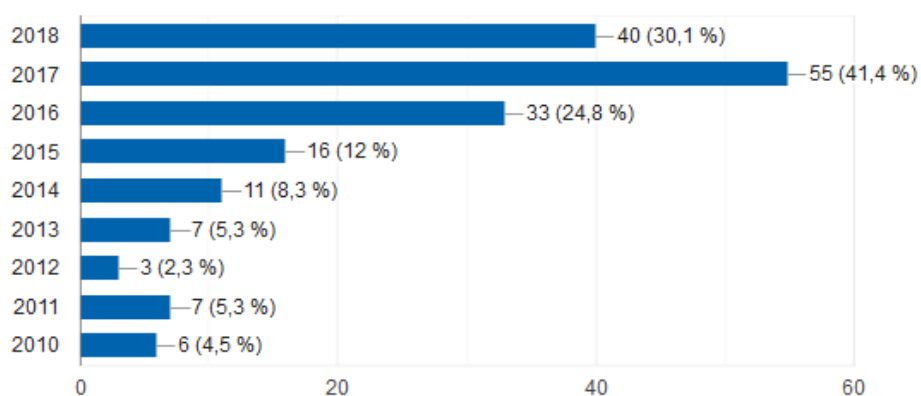
4. Antal barn (under 18 år) i familjen

133 svar

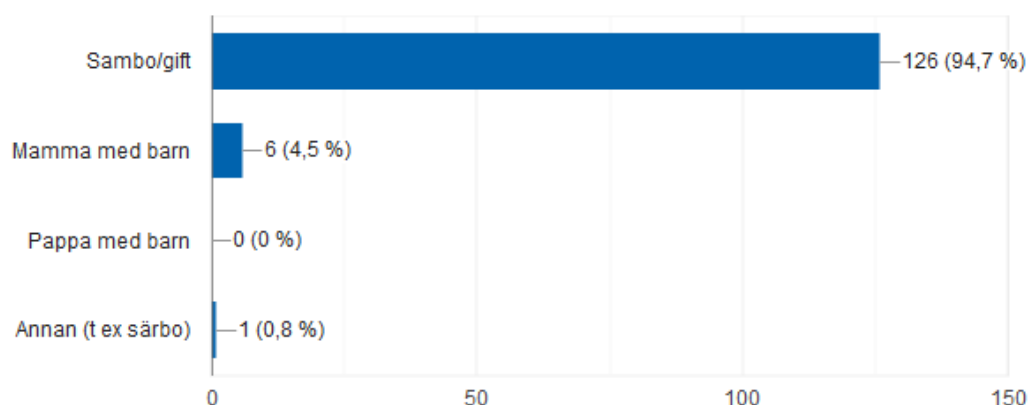
5. Födelseår för barn som du erhåller hemvårdsstöd för, avser även syskon om du erhåller syskontillägg eller hemvårdsstöd för syskon

133 svar

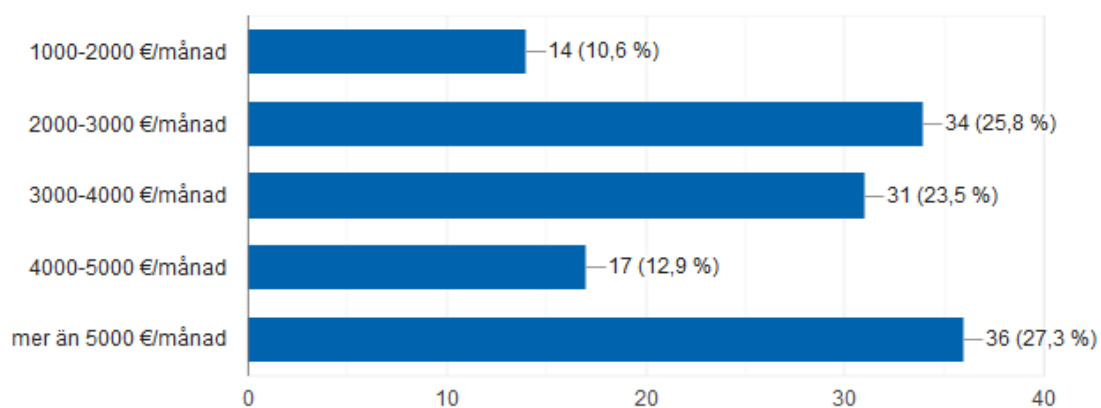
6. Familjetyp

133 svar

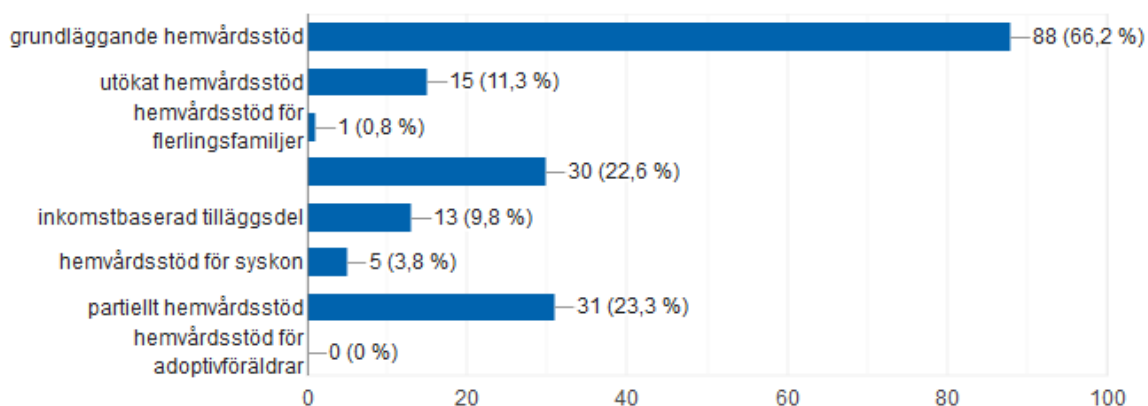
7. Hushållets sammanlagda löneinkomst(inkomst före skatt)per månad, avser även inkomster från företagverksamhet

132 svar

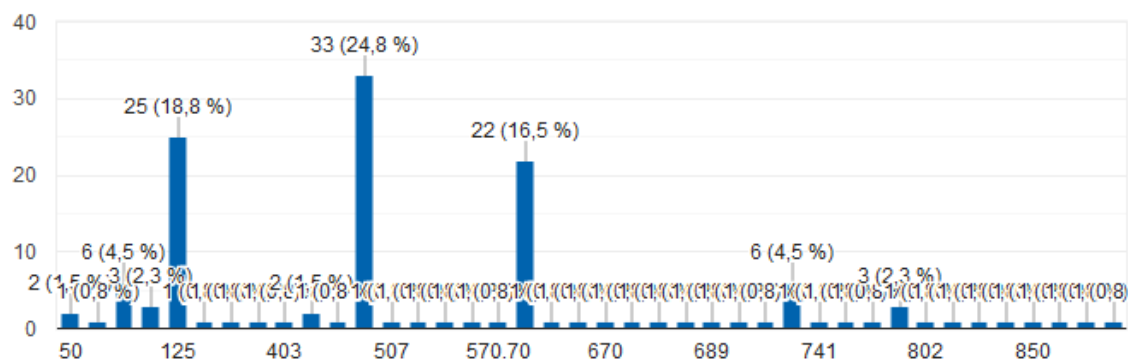
8. För närvarande lyfter jag hemvårdsstöd enligt följande, kryssa i alla gällande alternativ

133 svar

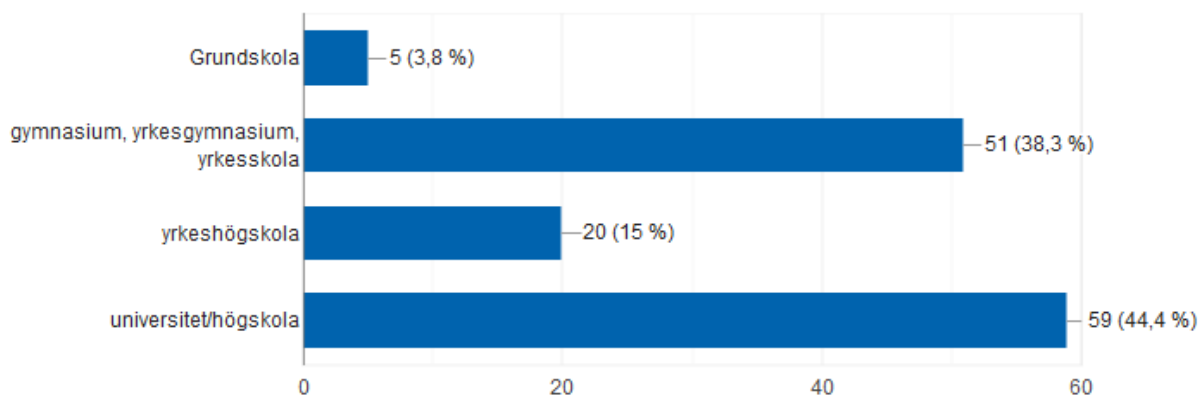
9. Totalt hemvårdsstöd per månad (före skatt)

133 svar

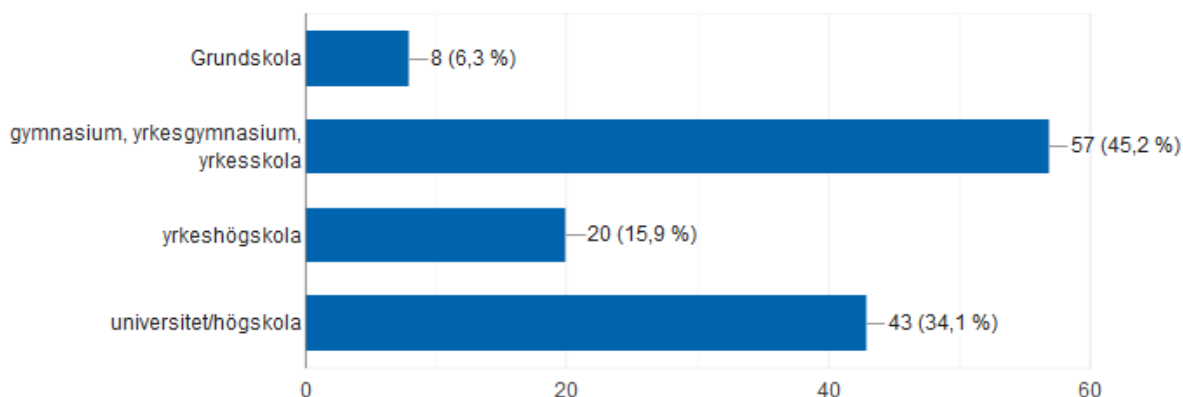
10. Utbildningsnivå (mottagare av hemvårdsstöd, högsta erhållen utbildning)

133 svar

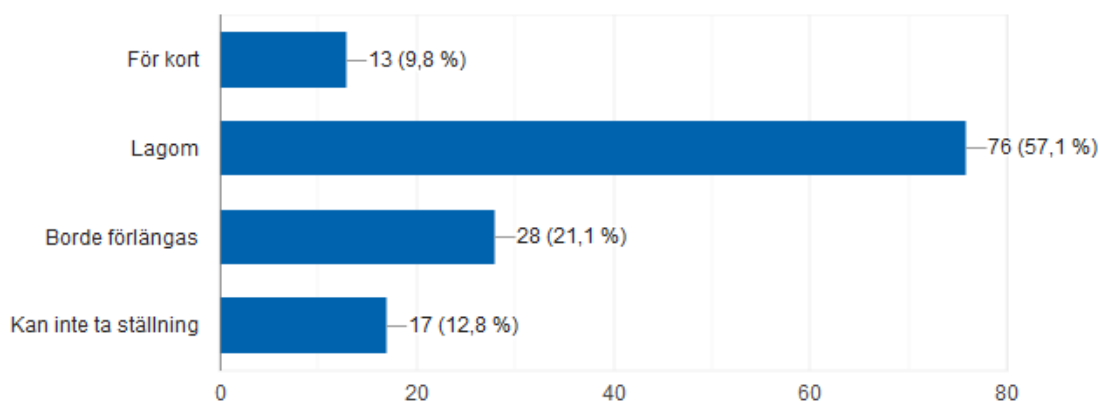
11. Partners utbildningsnivå (högsta erhållen utbildning)

126 svar

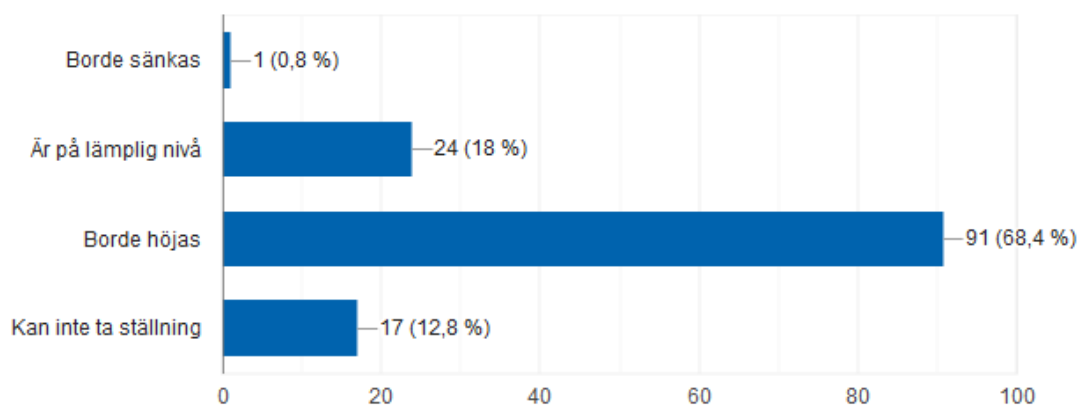
12. Jag anser att nuvarande system med möjlighet att erhålla hemvårdsstöd tills barnet fyller 3 år tidsmässigt är

133 svar

13. Jag anser att nuvarande nivåer på hemvårdsstödet

133 svar

Bilaga 3. Frågorna till kommunerna

Frågor angående hemvårdsstödet

1. Enligt ÅSUBs statistik har antalet mottagare av hemvårdsstöd ökat från år 2015 (antal mottagare 786 stycken) till år 2018 (antal mottagare 892 stycken)
Har efterfrågan på kommunal barnomsorg under denna period (2015-2018) minskat, ökat eller märks inga noterbara skillnader i er kommun?
2. I samband med landskapslag (2015:68) om hemvårdsstöd infördes nya stödformer och beloppen höjdes på vissa av de befintliga.
Hur har dessa förändringar inverkat på kommunens kostnader för hemvårdsstöd?
Om möjligt önskas uppgifter om totalkostnaderna för hemvårdsstödet för åren 2013-2018 för att kunna göra en jämförelse vad gäller kostnaderna innan och efter den nya lagen.
3. Hur ser statistiken under samma tidsperiod (2013-2018) gällande den inkomstbaserade tilläggsdelen, både vad gäller antalet mottagare av tilläggsdelen per år samt kommunens kostnader specifikt för tilläggsdelen.
4. Vilken av hemvårdsstödet stödformer (grundläggande hemvårdsstöd, utökat hemvårdsstöd, hemvårdsstöd för flerlingsfamiljer, syskontillägg, inkomstbaserad tilläggsdel, hemvårdsstöd för syskon, partiellt hemvårdsstöd) nyttjas mest?
5. Hur många platser inom den kommunala barnomsorgen skulle behövas om hemvårdsstödet inte fanns som ett alternativ, samt eventuella övriga kommentarer Du önskar framföra kring hemvårdsstödet.